

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра кримінально-правових дисциплін та судочинства

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

зі спеціальності 081 «Право»
освітньо-професійна програма «Інтелектуальна власність»

Тема: «Правова охорона фотографічних творів»

Завідувач кафедри _____ д.ю.н. Пахомов В.В.

Керівник проекту _____ к.ю.н. Янішевська К.Д.

Виконавець
студент групи ВЛ.м-91 _____ Загорулько В.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ФОТОГРАФІЧНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	7
1.1 Зародження правової охорони на фотографічні твори.....	7
1.2 Поняття та особливості фотографічного твору як об'єкту авторського права.....	17
1.3 Нормативно-правове регулювання охорони фотографічних творів в Україні.....	27
РОЗДІЛ 2. ЗАХИСТ ПРАВ НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ.....	41
2.1 Характеристика договору щодо розпорядження майновими правами на фотографічні твори.....	41
2.2 Порухення авторських прав на фотографічні твори.....	50
2.3 Особливості захисту авторського права на фотографічні твори.....	59
РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОХОРОНИ ФОТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	68
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

РНК – Рада народних комісарів СРСР

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

УААСП – Українська агенція з авторських та суміжних прав

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦВК – Центральний виконавчий комітет СРСР

ВСТУП

Актуальність. Утворення дієвої системи правової охорони інтелектуальної власності є чи не найголовнішим завданням на сьогодні задля розбудови української державності. Це спричинено стрімким розвитком технологій серед різних видів результатів розумової діяльності людини, а саме в: науковій, художній, промисловій тощо.

Що ж стосується саме фотографічного твору як об'єкту авторського права, то її можна назвати одним із широковідомим та найпопулярнішим видом зображення навколишнього світу з широким колом використання як у рекламній, інформаційній, освітній, науковій, а також у побутовій сферах. Саме тому серед об'єктів авторських прав фотографічний твір займає одне з головних місць.

На жаль, легкість відтворення на матеріальному носії, переданим в електронному форматі стає причиною збільшення кількості будь-яких спроб їх неправомірного використання, тобто відповідно й порушення авторських прав на них. Таке становище потребує негайного вирішення через формування ефективної системи у першу чергу правових засобів захисту авторських прав на фотографічні твори. Тож, недосконалість чинного законодавства України у питаннях реалізації та захисту авторського права на фотографічні твори викликає значний інтерес до дослідження даного предмету.

Оцінка сучасного стану наукової розробки. Окремі питання з досліджуваного предмету були розглянуті вітчизняними науковцями, серед яких: О.В. Улітіна, О. Штефан, К.О. Афанасьєва, С.В. Мазуренко, Т.А. Роїк, В. Косова, однак, фотографічному твору, як об'єкту авторського права досі приділяється замало уваги. У зв'язку з цим дослідження даного питання є актуальними та нагальними та має неабияке практичне значення.

Метою роботи є дослідження сучасних теоретичних та практичних проблем правової охорони фотографічного твору, як об'єкту авторського права та пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення чинного авторсько-правового законодавства України.

Для досягнення зазначеної мети в кваліфікаційній роботі поставлено наступні **задачі**:

- розглянути зародження правової охорони на фотографічні твори;
- охарактеризувати поняття та особливості фотографічного твору як об'єкту авторського права;
- визначити нормативно-правове регулювання охорони фотографічних творів в Україні;
- розкрити характеристику договору щодо розпорядження майновими правами на фотографічні твори;
- розглянути види порушень авторських прав на фотографічні твори;
- дослідити особливості захисту авторського права на фотографічні твори.

Предметом дослідження є норми національного та зарубіжного авторського права, якими регулюються правовідносини з фотографічними творами, а також дослідження вітчизняних та іноземних вчених з окресленого питання.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, які виникають у сфері правової охорони і захисту авторських прав на фотографічні твори.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи складають такі методи: історико-правовий дозволив визначити й охарактеризувати зародження правової охорони на фотографічні твори в Україні та світі; діалектичний метод надав можливість з'ясувати особливості правового регулювання та розпорядження правами на фотографічні твори, а також розглянути основні правопорушення у даній сфері; порівняльно-правовий метод було використано з метою порівняння національного та іноземного законодавства щодо питання регулювання на законодавчому рівні фотографічного твору як об'єкту авторського права; прогностичний метод дозволив розробити пропозицій щодо зміни та удосконалення чинного законодавства.

Наукова новизна одержаних результатів. Результати, що відображають наукову новизну, полягають у такому:

- *розроблено* авторські поняття «правової охорони інтелектуальної власності» та «фотографічного твору як особливого об'єкту авторського права»;
- *доведено*, що фотографії, які створюються без елемента творчості, тобто не підлягають авторсько-правовій охороні, мають захищатися нормативно-правовими актами, які гарантують конституційні права та свободи людини;
- *з'ясовано* необхідність в усуненні колізії щодо виключного майнового права на службовий твір та закріпити в Законі норму, аналогічну тій, що міститься у Цивільному кодексі України.

Апробація результатів дослідження. Результати проведеного дослідження, висновки та пропозиції були апробовані у міжнародній науковій конференції, зокрема:

Загорулько В.М., Янішевська К.Д. Поняття фотографічного твору як особливого об'єкту авторського права. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 21-22 травня 2020 р.: у 2-х ч. Ч.1. Суми: СумДУ, 2020. С. 324-327.

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи викладено автором у статті на тему : «Особливості фотографічного твору як об'єкту авторського права», що була опублікована у фаховому науковому виданні «Порівняльно-аналітичне право» № 4. 2020 р.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (90 найменувань) . Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок, з яких 80 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ФОТОГРАФІЧНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Зародження правової охорони на фотографічні твори

Історія зародження правової охорони на фотографічні твори – складне та багатофакторне питання, яке є відкритим для досліджування. Попри те, що фотографії з'явилися та стали популяризуватися не так і давно, якщо порівнювати з іншими відомими видами мистецтва. Якщо говорити про саме слово «фотографія», то варто сказати, що воно складається з двох слів грецького походження, де «фото» означає світло, а «граф» – пишу. Таким чином, фотографією є зображення об'єкту який перенесено на папір або цифровий носій. Варто згадати слова А. Базена - французького кінокритика та впливового історика, котрий наголошував, що «Фотографія змушує реальність перетікати із предмета на репродукцію, тому що вона є світловим відбитком, зліпком з реального» [1].

Щоб досконало дослідити питання становлення правової охорони на фотографічні твори варто для початку звернути увагу на історію появи фотографії як такої, що дозволить надалі більш точно схарактеризувати ті чи інші події.

Фотографія бере свій початок з образотворчості. Ще з давніх-давен люди докладали зусиль, щоб винайти спосіб отримання зображень без докладання важкої та довготривалої праці митців-художників за допомогою пензлів, хоча на сьогодні фотографія та малюнок стали зовсім різними, не залежними один від одного видами мистецтва.

Спостереження за навколишнім світом спонукало появу такого найпростішого виду пристрою як камера-обскура, принципи роботи якої у своїх працях описував видатний італійський митець та винахідник Леонардо да Вінчі [2, с. 45-46].

О.В. Улітіна, досліджуючи передумови появи перших фотографій, ділить їх на два види — хімічні та оптичні, зазначаючи, що здавна люди знали, що промені сонця певним чином відбиваються на різні речі: так, наприклад,

шкіра людей під їх впливом темніє. Таким чином, історія фотографії з точки зору оптики починається саме з камери-обскури. Особливості, пов'язані з хімічними процесами, з'явилися трохи пізніше, коли оптичне зображення спробували зафіксувати та зробити його постійним [3, с. 33].

Камера-обскура (від лат. *abskurus* – темний) – темна камера (коробка), куди світло проникає через дуже маленький отвір в одній зі стінок та висвітлює на протилежній стінці, як на екрані, перевернуте зображення предметів, що перебувають яскраво освітленими назовні. Такі пристрої були відомі у Китаї ще в V ст. до н.е. Також є письмові свідчення про араба Ібн АльХайтам, знаного як Альхазен, котрий експериментував з камерою у X ст. нашої ери.

Перевернуте зображення, яке показувалось у камері-обскурі, можна легко пояснити. Світлові промені проходять крізь малий отвір у центрі однієї зі стінок камери. Промені світла, відбиваючись від основи освітленого сонцем пейзажу, проникають в отвір та проєктуються по прямій лінії на верхній стінці камери. Так само промені світла, що відбиваються від верхньої частини пейзажу, переходять до основи стінки, і всі промені таким чином проходять через центр, при цьому вони утворюють «перевернуте зображення» [4, с. 234]

Серед багатьох досліджуваних мною джерел щодо даного питання варта уваги думка, що основоположником фотографії є Луї Дагер, звісно, його заслуги важко не відмітити, але також варто згадати про Жозефа Нісефора Ньєпса – французького вченого, який першим зміг отримати зображення за допомогою сонця та зробити це зображення постійним.

Офіційним, так званим, «днем народження» фотографії вважають 7 січня 1839 року, коли на засіданні Паризької академії наук було повідомлено про винахід унікального технічного апарата — дагеротипу, за допомогою якого можна отримати візуальні зображення об'єктів на світлочувливих матеріалах. Авторами патенту були художник Луї Дагер і винахідники Нисефор Ньєпс та Фокс Тальбот. Хімічна обробка давала можливість зберегти малюнок, створений світлом. Так почалась ера фотографії [5, с. 31]. Водночас після

офіційного оприлюднення винаходу, фотографія набула широкого обігу в Європі. Україна також не була осторонь і долучилась до світового процесу розквіту фотографії.

Тобто, Луї Дагер не винайшов фотографію, але став відомим тим, що зробив її популярною, всі почали захоплюватись таким досі невідомим видом творчості.

Надалі фотографія набула розвитку за Уільяма Генрі Фокса Тальбота. Він спромігся удосконалив процес фотографування та приблизити його до сучасного. Саме Тальбот сприяв появі фотопаперу та негативу. Свій спосіб отримання зображення він назвав калотипією (від грецького kalos – «гарний» и typos – «враження»). Однак пізніше назва змінилась і такі знімки стали називати фотографіями, також стали вживатися такі терміни як негатив та позитив [2, с. 142].

Пізніше експерименти інших вчених призвели до виникнення кольорового зображення.

Як вже згадувалось раніше, Україна також долучилась до процесу світового розвитку фотографії, тож, відповідно до цього, варто дослідити і вітчизняний процес поширення та розквіту фотографії. Відомості про історію фотографії в Україні дають не велика кількість дослідників у своїх працях.

В Україні фотографія з'явилась влітку 1839 р. (Львів. Я Глойзнер). Професор анатомії Львівського університету, Йозеф Беррес проводив багато досліджень з друком відбитків із дагеротипів за методикою офорту. У квітні 1840 року він надав опис своєму винаходу в «Віденській газеті», а надалі, у липні 1840 року, видав у Відні окрему брошуру. У Києві та Одесі перші фотографи з'явилися в першій половині 1840-х, у Харкові – 1851 року [6].

Українська фотографія протягом десятиріччя успішно проходила процес становлення, що виявилось на рівні оформлення мережі професійних фотоустанов (фотографічні відділи).

Вітчизняні фотомитці згодом почали брати активну участь у роботі світових фотофорумів та здобувати перемогу. Наприклад, одеські митці (Р.

Фреодорович, Ж. Рауль, Б. Готліб) досить успішно репрезентували свої роботи на виставках у Франції, Швеції та Греції. Харків'янин В. Досекін блискучо дебютував 1865 р. у Берліні, львівський фотограф Є. Тшемеський здобув нагороди в Парижі (1871) та Відні (1873) [7].

Протягом 40-80-х рр. ХІХ ст. були закладені основи вітчизняного фотомистецтва, що посприяло підняттю української фотографії на новий рівень технологічного розвитку. Почала застосовуватися фотоплівка, з'явилась портативна фотокамера. Стався великий прорив у використанні додаткових джерел штучного освітлення, що значно покращило сам процес фотографування. Розпочалося виробництво фотопродукції у промисловій галузі.

Значні зміни також вплинули на естетичну складову фотомистецтва, які характеризувались переходом від простого фіксування зображення довколишнього світу до передачі емоційного стану моделі, внутрішнього світовідчуття самого фотомитця. Такі зміни сприяли тому, що фотографія почала виконувати не лише прагматичну функцію, але й гедоністичну.

На межі ХІХ-ХХ ст. вітчизняне фотографічне мистецтво пізнало значного піднесення. Період 1887 – 1915 рр. визнається «золотим віком» розвитку фотографії через формування низки професійних фото установ та великої кількості об'єднання аматорів-любителів.

Подальший розвиток політичних подій на території України негативно вплинув на розвиток української фотографії. З часу встановлення більшовицької влади вона трансформувалася у складову частину союзної, основним вектором якої стала фоторепортажна зйомка, спрямована на «правильну» фіксацію соціалістичних досягнень, регламентованих радянською ідеологією [8].

Що ж до правової охорони такого виду об'єкту інтелектуальної власності, то протягом досить тривалого часу фотографічні твори були предметом правових дискусій. Для початку варто розглянути поняття

«правової охорони», тлумачення якого допоможе нам у подальшому дослідженні.

Л.В. Золота на прикладі дослідження форм адміністративно-правової охорони прав інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності, наголошує на важливості якісної та ефективної правової охорони, оскільки це «впливає на оцінку її суб'єктами безпеки своїх авторських прав, утворює відчуття правової і фактичної захищеності науковця, формує необхідну мотивацію та стимули до зайняття науковою діяльністю» [9, с. 68].

Термін «правова охорона» часто використовується у вітчизняних законодавчих нормах, також, слід зазначити, що сама дефініція «охорона» співвідноситься з різними об'єктами, як: державна таємниця, ґрунти, документи тощо. Що ж стосується сфери інтелектуальної власності, то у більшості спеціальних законів застосовується саме поняття «охорона», до таких законів варто віднести: Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про охорону прав на сорти рослин» тощо.

Потреби, якими зумовлена необхідність охорони прав інтелектуальної власності, розглядалися Є.І. Ходаківським, В.П. Якобчуком, І.Л. Литвинчуком у їх спільному дослідженні, де відносять до них:

- задоволення потреб та інтересів авторів через надання їм обмежених прав у часі стосовно контролю над використанням своїх творів;
- заохочення творчої інтелектуальної праці, активності та впровадження її результатів у інтересах соціально-економічного прогресу суспільства;
- посилення інноваційної та інвестиційної діяльності, впровадження досягнень науково-технічної продукції та започаткування у всі сфери суспільного життя;
- введення цивілізованого ринкового середовища, ефективного захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції, яка пов'язана з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності;

- захист економічної безпеки держав за умов глобалізації світогосподарського розвитку, створення вигідних умов для трансферу нових технологій;
- поширення інформації, уникнення втрат внаслідок дублювання зусиль, спрямованих на пошук шляхів вирішення нагальних науково-технологічних і соціально-економічних проблем;
- захист інтересів громадян щодо вільного доступу до світової інтелектуальної скарбниці [10, с. 160-161].

Також деякі науковці у своїх дослідженнях порівнюють поняття «захист» та «охорона» прав, які вважають тотожними та синонімічним, а втім існує думка про включення одного поняття до складу іншого. Прихильники третього підходу навпаки ж розмежовують між собою обидва поняття, наголошуючи на тому, що це різні за своїм змістом поняття і явища [11, с. 45].

Теоретик І.Г. Запорожець під «захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності» розуміє законодавчо визначену діяльність відповідних державних органів, насамперед контролюючих та правоохоронних, їх посадових осіб, щодо поновлення порушеного права на об'єкт інтелектуальної власності, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у скоєнні протиправних дій, наслідком яких стає завдання шкоди правам та законним інтересам суб'єктів інтелектуальної власності [12].

На думку науковця О.В. Мельника термін «охорона прав» варто визначати як сукупність правового забезпечення тих чи інших відносин, тієї чи іншої діяльності; це правове регулювання відносин, які складаються у процесі будь-якої діяльності, починаючи від виникнення цих відносин і до їх припинення. Разом з тим захистом тих чи інших суб'єктивних прав є правове забезпечення недоторканності цих прав, а в разі порушення цих прав, застосування заходів примусового характеру, спрямованих на їх відновлення [13, с. 110].

Правова охорона, на думку Ю.В. Кузнецової, є визначною у процесі правового регулювання. За її допомогою визначаються сфери суспільних відносин, які підлягають правовому захисту. Правовий захист же виступає певною правовою гарантією відновлення порушених правовідносин, бо саме він надає нам інструментарій для відновлення порушених прав [14, с. 86].

Отже, під правовою охороною інтелектуальної власності варто розуміти владно-управлінську діяльність спрямовану на запобігання порушенням прав інтелектуальної власності шляхом прийняття нормативно-правових, регуляторних актів уповноваженими органами.

На нашу думку, варто розглянути виникнення правової охорони на фотографічні твори як на міжнародному рівні та і та теренах України. Дане питання потребує чималої уваги, оскільки з початком розповсюдження фотографії майнові авторські права автору насправді не належали. До прикладу, на початку зародження авторського права творці літературних творів часом навіть не могли домогтися визнання авторства. Тож це можна назвати основною причиною вимагання авторами та творцями належного захисту своїх авторських прав, що і спонукало зародження правової охорони.

Виникнення правової охорони на фотографічні твори припало на 80-ті роки XIX століття. Великобританія та США були серед перших країн, які надали правову охорону фотографічним творам. На законодавчому рівні Великобританія надала правову охорону фотографічним творам строк якої починався від моменту їх створення і тривав протягом усього життя творця (фотографа) та спливав через сім років після смерті автора. У США, в наслідок судового прецеденту, фотографічні твори набули статусу правової охорони. Так, у 1884 р. у справі «Dunrow-Giles Lithographic co v. Sarony» було винесено судове рішення, предметом спору якого був фотографічний портрет англійського письменника та драматурга Оскара Уайльда. З бігом часу країни континентальної Європи також почали надавати правову охорону фотографічним творам на початку XX століття [15, с. 3].

На рівні закону фотографічні твори як один із об'єктів авторського права на землях сучасної України, які входили тоді до складу Російської імперії, визначені в Положенні про авторське право від 20 березня 1911 року. Так, у статті 1 зазначалось, що авторське право розповсюджується, у тому числі, і на фотографічні та подібні до них твори. Окрема глава була присвячена фотографічним творам під назвою «Авторське право на фотографічні твори» та містила шість статей, серед них ст. 59 перелічувала права фотографа на твори. Так, фотографу належало «виключне право відтворення, розмноження та опублікування фотографічного твору світлописним, механічним, хімічним чи будь-яким іншим способом». Водночас існувало деяке обмеження – авторські права на портрети та інші фотографічні твори, що були створені на замовлення, належали особі яка зробила замовлення [16]. Переїнявши, таким чином, досвід багатьох західноєвропейських держав, що законодавчо визнали фотографії результатом творчої діяльності, цей правовий акт усе таки не спромігся задовольнити творців фотографії.

За часів Радянського Союзу ситуація з фотографічними творами майже не змінилась. З прийняттям «Основ авторського права» введеного в дію Постановою ЦВК і РНК СРСР від 16.05.1928 року, фотографії були віднесені до переліку творів, що охороняються. Однак обов'язковою умовою для визнання фотографії об'єктом авторського права було зазначення на кожному примірнику імені автора, місця та року випуску твору в світ. Ця формальність залишала за самим фотографом право визначитись: є певна фотографія результатом творчою діяльності чи ні [17].

За таких самих умов діяла і охорона фотографічних творів за Цивільним кодексом УРСР 1964 р. Недотримання зазначених вимог призводило до переходу фотографічних творів у суспільне надбання. Також ЦК обмежував термін дії авторського права на фотографію п'ятьма роками, а на збірки фоторобіт – десятьма [18].

На міжнародному рівні охорона прав на фотографічні твори була визнана Берлінською конференцією з перегляду положень Бернської конвенції

про охорону літературних і художніх творів (1971 р.). Даний міжнародний договір можна назвати основою для подальшої гармонізації та уніфікації охорони фотографічних творів у міжнародному авторському праві.

Сучасний технічний прогрес значно змінив фотографічні методи. По-перше, виникли автоматизовані методи обробки фотоматеріалів і автори фотографій почали приділяти значну увагу змістовній частині зйомки. По-друге, були розроблені нові види фотографії, серед яких значне місце займає голографічна фотографія, яка дозволила отримувати об'ємні зображення різних об'єктів. Пізніше з появою електронної фотографії відбулась радикальна зміна методів, що застосовується при одержанні фотографії. Цифрова фотографія надала творцям безпрецедентні можливості для творчості, оскільки виготовлений матеріал можна зберігати на електронних пристроях і може бути творчо перероблений через зміну масштабу, кольору, додання чи вилучені об'єктів тощо [15, с. 5].

Правова охорона фотографічних творів в незалежній Україні розпочалась лише після прийняття закону «Про авторське право і суміжні права» в 23 грудня 1993 року. До цього часу застосовувалися радянські норми.

Так, відповідно до статті 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів яким би способом і в якій би формі вони не були виражені, як-то:

- 1) книги, брошури та інші письмові твори;
- 2) лекції, звертання, проповіді та інші подібного роду твори;
- 3) драматичні і музично-драматичні твори;
- 4) хореографічні твори і пантоміми, музичні твори з текстом або без тексту;
- 5) кінематографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним кінематографії;
- 6) малюнки, твори живопису, архітектури, скульптури, графіки і літографії;

- 7) фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виражені способом, аналогічним фотографії;
- 8) твори прикладного мистецтва;
- 9) ілюстрації, географічні карти, плани, ескізи і пластичні твори, що відносяться до географії, топографії, архітектурі або наукам» [19].

Статтею 8 Закону «Про авторське право і суміжні права», фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії, охороняються як об'єкти авторського права [20].

Правова охорона поширюється на фотографії, що є результатом творчої діяльності людини: оприлюднені, не оприлюднені, завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Таким чином, фотографічні твори та прирівняні до них твори, виражені способом, аналогічним фотографії, офіційно визнані на міжнародному рівні об'єктами авторського права, а відтак – охороняються на законодавчому рівні.

Положення Цивільного кодексу України щодо фотографічних творів тотожні з положеннями Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів, де зазначено, що «літературні та художні твори» охоплюють усі твори у сфері літератури, науки та мистецтва, яким би способом і в якій формі вони не були б виконані, такі як... фотографічні твори, до яких прирівнюються твори, виконані способом, подібним фотографії...». Тобто, фотографічні твори є охоронним об'єктом як твори мистецтва [21].

Таким чином, винайдення фотографії спонукало потребу у зародженні правової охорони яка з часом ставала усе більш ефективною. Остаточне формування правового захисту фотографічних творів відбулося з прийняттям Закону України «Про авторське право та суміжні права» від 23 грудня 1993 року, хоча на сьогодні усе ще не є ефективним.

1.2 Поняття та особливості фотографічного твору як об'єкту авторського права

Відповідно до п. 10 статті 8, Закон України «Про авторське право і суміжні права», до об'єктів авторського права відносить твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії [20].

Саме словосполучення «фотографічний твір» передає найважливіше значення поняття «фотографія» для авторського права. Творчий характер будь-якої фотографії є основним критерієм, що робить процес фотографування мистецтвом, а не лише технічним засобом отримання зображення. Однак також і ступінь творчості для визнання фотографії художнім твором має також велике значення. Тобто, якщо порівнювати фотографічний твір з іншими об'єктами авторського права, правова охорона яким надається з моменту створення без особливих елементів охоронозначності, то у випадку фотографії все значно складніше. Так, щоб фотографія зайняла своє місце серед інших об'єктів авторського права, вона повинна мати таку особливу ознаку як творчий характер.

При оцінці рівня креативності фотографії найчастіше враховуються наступні показники: вибір об'єктів зйомки, розташування об'єктів, освітлення, підбір точки для зйомки, вибір матеріалу, на який фіксується зображення (плівка або цифровий файл), та вибір обладнання, на яке проводиться зйомка [22].

О.В. Улітіна досліджуючи дане питання пропонує класифікацію фотографій за рівнем творчих зусиль, які прикладаються творцями фотографій, а саме: фотографії як твори мистецтва, репортажні фото та технічні фотографії.

1. Фотографії – як твір мистецтва, це зображення яким надається правова охорона відповідно до законодавства. Вони є творчими, тобто творець докладає значних творчих зусиль для їх створення. Ці твори мають

найвищий ступінь захисту. Вони є оригінальними творами, які були задумані та створені як предмет образотворчого мистецтва. Саме таким чином наразі законодавець бачить усі фотографії. На думку автора, виключно художні фотографії повинні охоронятися протягом усього життя автора й 70 років після його смерті.

2. Репортажні фото мають більш соціальне чи історичне значення, ніж мистецьке. Ними, до прикладу, можуть бути фотографії які відображають моменти з масових подій таких як концерти, демонстрації тощо. У даному випадку від автора залежить набагато менше і не потребує забагато часу та підготовки, порівнюючи з фотографіями які відносять до творів мистецтва.

3. Технічні фотографії мають мінімальний елемент творчості, оскільки фотограф, що робить зображення на паспорт, інші документи, чи оперативник, що фотографує місце злочину, виконують дії що подібні до творчих, – встановлюють світло, обробляють фото тощо, але такі дії не мають впливу на результат фотографії. Врешті-решт, отримане фото буде без жодного втілення творчого задуму автора, тобто не будуть охоронятися нормами авторського права [3, с. 49-50].

З цього приводу слід навести також схожу позицію С.В. Мазуренко, який вказує на те, що «у даному разі фотограф тільки фіксує певні дії, людей, факти, тому критерій творчості відсутній. Однак у спірних випадках наявність творчого внеску може бути встановлена експертизою» [23, с. 15].

Ми погоджуємось з такою класифікацією фотографій за рівнем творчих зусиль, оскільки, дійсно, якщо навести ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», у якій вказано, що автор – це «фізична особа, творчою працею якої створено твір» [20], то для технічної фотографії автором не докладається творчих зусиль для її створення.

Однак через таку ознаку неможливо говорити про відсутність правового захисту таких зображень. На нашу думку, до таких фотографій варто застосовувати нормативно-правові акти які гарантують конституційні права та свободи людини. Так, відповідно до Конституції України до таких прав

належать: право на повагу до гідності (ст. 28); право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31); право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32); право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34); право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35); право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 41) [24]. Також варто зазначити норми Цивільного кодексу України, так, положення статей 307 та 308 Цивільного кодексу України гарантують захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомок і охорону інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах [21].

Насправді ж, подібні класифікації мають місце на законодавчому рівні в зарубіжних країнах. Наприклад, у законі про авторське право та суміжні права Німеччини наводиться два види фотографій, яким надається охорона: фотографічні твори та звичайні фотографії. Різниця між ними у рівні «жорсткості» критерію оригінальності й строках охорони після смерті автора (відповідно 70 і 50 років) [25].

Натомість в Італії правова охорона надається трьом видам фотографій – фотографічні твори, які відрізняються творчим підходом, в яких можна легко розгледіти особистий вклад автора; прості фотографії, тобто світлини які зображають осіб, навколишнє середовище або явища, події суспільного життя, отриманих шляхом фотографування чи іншими подібними способами; фотографічні репродукції, тобто прості репродукції письмових документів, бізнес-документів, матеріальних предметів, технічних креслень та аналогічних творів [26].

Запровадження подібної класифікації на законодавчому рівні з захисту авторських прав може бути використано в Україні як успішний досвід зарубіжних країн, оскільки станом на 2019 рік за Глобальним рейтингом країн світу за рівнем захисту права власності (International Property Rights Index)

Німеччина займає місце 17 місце, а Італія - 46 місце серед 129 країн світу які охопило дослідження [27].

Для того щоб визначити критерії охороноздатності фотографічних творів, потрібно для початку розглянути ознаки творів, що охороняються авторським правом. На жаль, законодавство України не містить відповідного переліку, що значно ускладнює охорону фотографій, тому є доцільним дослідити це питання.

Передусім, охорона надається лише тим творам, які виражені в об'єктивній формі, а не ідея або задум. Об'єктивну форму слід відрізнити від матеріальної форми. В деяких країнах, в основному в країнах англо-американської правової системи саме матеріальна фіксація твору (лист, друк, фотографія, звуко- або відеозапис, скульптура або архітектура, живопис, відтворення у графічній формі тощо) є передумовою надання правової охорони, що пояснюється міркуваннями використання такої форми як доказу у випадку позову [28].

Цей ґрунтовний принцип знаходить своє місце у низці міжнародних конвенцій та в Законі України «Про авторське право та суміжні права». Так, статтею 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що «авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного, а відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки» [20].

Можливість визначення матеріальної форми як важливої передумови охорони творів визначена в пункті 2 статті 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [19]. У той же час, в країнах континентальної правової системи, до складу якої входить і Україна, така вимоги не висувається, а лише йдеться мова про вимогу об'єктивної форми. До того ж ця вимога розглядається як найважливіша для охорони твору засобами авторського права, оскільки безпосереднім об'єктом охорони є саме форма твору, а не її зміст, що є один із найважливіших принципів авторського права.

Наступною, не менш важливою, ознакою охороноздатності твору є його оригінальність. Це означає, що твір має бути результатом творчої діяльності. Звернемось за визначення поняття «творча діяльність» до дослідження Р. Еннана, який під даною категорією пропонує розуміти діяльність, у результаті якої народжується щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Творчість властива лише людині, що є єдиним суб'єктом творчої діяльності [29, с. 11].

Щодо міжнародного законодавства, то стаття 6 Директиви 93/98/ЄЕС визначає, що охоронятися повинні фотографічні твори, які вважаються оригінальними, у випадку, коли вони становлять собою витвір інтелектуальної діяльності автора. Жодні інші критерії, такі як цінність чи призначення, враховуватися при цьому не повинні [30]. Також варто звернути увагу на ст. 6 Директиви 2006/116/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 12 грудня 2006 року, якою встановлено єдиний критерій, що визначає, якою саме має бути фотографія, котра підпадає під авторсько-правову охорону: «охороняється лише та фотографія, яка є самобутньою, оригінальною, тобто становить інтелектуальний витвір автора, що відображає його особистість» [31].

Таким чином, оригінальність є одним із вирішальних факторів для встановлення охороноздатності фотографії.

Беручи до уваги технічні особливості отримання фотографічного твору, визнання оригінальності твору є, час від часу, кропітким процесом. Підтвердженням цього є реальна ситуація, коли два професійні фотографи робили фотознімки з зображенням маяка на побережжі Атлантичного океану, де знаходилися на відстані один від одного. Незважаючи на це обидва отримали майже однакові фотографічні твори. Світлини зображували одну й ту ж саму хвилю, що накочувалась на маяк, ту ж саму хмару на небі позаду маяка, а через те, що відстань між ними була невеликою, то й ракурс у фото також майже такий самий. Тобто, з огляду на це, з'явилась спірна ситуація, яка насправді виникає часто [32]. З дано прикладу виходить, що створено дві різні фотографії, зроблені різними людьми, у обох був свій підхід та вони

використовували різну техніку, хоча їх задум був однаковим, і форма вираження його також випадково стала однаковою. Глядачу дуже важко розрізнити ці фотографії, і без додатково вивчення обох фотографій вони сприймаються як абсолютно однакові.

В. Остапчук до основних ознак творів, що підлягають охороні авторським правом, відносить такі ознаки:

- 1) твір включається до сфери літератури, науки та/або мистецтва;
- 2) твір виражений в будь-якій об'єктивній формі;
- 3) твір є оригінальним;
- 4) охорона твору не залежить від його призначення, жанру, обсягу, мети, цінності та достоїнств [33].

Загалом, враховуючи наведене вище, можемо навести наявності ознаки, які властивих фотографічному твору як об'єкту авторського права:

- творчий характер;
- оригінальність;
- об'єктивну форму вираження.

Такий перелік є загальноприйнятим, більшість авторів виділяють саме такі три основні ознаки, тому ми повністю погоджуємось з ним.

Поняття «фотографічний твір» досі не має однозначного розуміння, а його зміст у різних джерелах має кардинальні розбіжності, що негативно впливає на рівень охорони авторського права на фотографічні твори, а також на дієвість правового захисту. З'ясування сутності цього терміну і є метою дослідження даного підпункту.

У 2009 році була спроба на законодавчому рівні включити такий термін як «фотографічний твір». Так у проекті закону від 7.02.2009 р. № 4073 «Про внесення змін до деяких законів України щодо авторського права і суміжних прав» було запропоноване визначення фотографічного твору у такому вигляді: авторський твір, що відображений (зафіксований) із застосуванням аналогових фотографічних технологій (фотохімічних процесів) на

матеріальному носії з нанесеним на нього світлочутливим шаром, із застосуванням цифрових фотографічних технологій на матеріальному носії чи в електронній цифровій формі, або із застосуванням лазерних технологій у вигляді об'ємного тримірного зображення, який є результатом оригінального бачення і розуміння його автором будь-яких ситуацій, подій і явищ, цікавих для відображення, який свідомо або інтуїтивно передбачив їх вірогідність, скомпонував їх зображення, концептуально поєднав у творі певних людей, їх стан і дії, тварин, рослини, предмети або інші об'єкти матеріального світу у динаміці або статиці, застосував спектр кольорів або відтінків, що найбільш яскраво і точно відображають індивідуальний творчий задум автора, та сприймається глядачем як цілісний сюжет, на рівні його підсвідомості асоціюється з відповідними символами, застосованими автором для відображення композиції твору, певними людьми, подіями, явищами, поняттями, об'єктами матеріального світу і спроможний вплинути на емоційний стан глядача [34].

Не можливо не звернути увагу на великий об'єм даного визначення, що містить великий перелік об'єктів яке може зображувати фотографічний твір, яке лише заплутує та ускладнює сприйняття.

Висновок на даний законопроект зроблено керівником Головного науково-експертного управління В. І. Борденюком, який вказує, що визначення змісту терміну «фотографічний твір» у даному законопроекті занадто переобтяжено оціночними характеристиками, застосування яких ускладнює його розуміння. У зв'язку з цим було запропоновано вилучити з визначення всі слова після слів «тримірного зображення» [34].

Надалі також було розроблено проект у 2010 році з пропозицією включити до Закону України «Про авторське право і суміжні права» такі терміни як «фотографічний твір» та «твір мистецтва». Так, проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» від 15 червня 2010 р. № 6523, який було прийнято у першому читанні, включає такі поняття:

- твір мистецтва – твір образотворчого мистецтва, ужиткового мистецтва, такого як картина, колаж, живопис, малюнок, гравюра, естамп, літографія, скульптура, килимовий, керамічний виріб, ювелірний виріб, виріб зі скла та фотографічний твір тощо, за умови, що такий твір був створений самим автором або є примірником, що є твором мистецтва, виготовлення в обмеженій кількості самим автором або під его керівництвом, пронумерований, підписаний або іншим чином засвідчений його автором;
- фотографічний твір – твір, що відображений (зафіксований) із застосуванням аналогових фотографічних технологій (фотохімічних процесів) на матеріальному носії з нанесенням на нього світлочутливим шаром, із застосуванням цифрових фотографічних технологій на матеріальному носії чи в електронній цифровій формі, або із застосуванням лазерних технологій у вигляді об'ємного тримірного зображення [35].

Також була інша спроба внесення змін до законодавчих актів щодо визначення поняття «фотографічний твір», через проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» № 7539 від 01.02.2018 р. Розроблення нового законопроекту, як зазначається в пояснювальній записці до проекту, спричинено виявленими на практиці проблемними питаннями, пов'язаними з реалізацією правових норм Закону України «Про авторське право і суміжні права», що потребують законодавчого врегулювання. Так відповідно до згаданого законопроекту 2018 року,:

- фотографічний твір — твір, що відображений (зафіксований) із застосуванням аналогових, цифрових фотографічних технологій на матеріальному носії чи в електронній цифровій формі, або із застосуванням лазерних технологій у вигляді об'ємного тримірного зображення [36].

Як бачимо, поняття «фотографічного твору» у проекті Закону № 7539 від 2018 р. є майже однаковим з поняттям запропонованим у проекті № 6523 від 2010 р, але, нажаль, жодний з них не містить тлумачення щодо творів, виконаних способами, подібними до фотографії що також охороняється авторським правом поряд з фотографічним твором.

Існує велика кількість досліджень вчених, які намагаючись виправити цю ситуацію, пропонують авторське тлумачення поняття «фотографічного твору». Це пов'язано з тим, що законодавець досі не передбачив на законодавчому рівні єдине поняття, яке б врегулювало суперечності.

Для початку варто розглянути різницю між поняттями «фотографія» та «фотографічний твір».

О.Д. Святоцький та В.С. Дроб'язко у словнику-довіднику з інтелектуальної власності, визначають «фотографію» як «сукупність методів відтворення зображень за допомогою проектування відображуваних ними світлових променів на поверхню світлочутливого матеріалу і наступного одержання цих зображень на непрозорому або прозорому матеріалі; зображальний оригінал (авторський, видавничий), що становить собою позитивне зображення, одержане на фотопапері (фотовідбиток) для поліграфічного репродукування», водночас «фотографічний твір» автори Словника розуміють як «твір, що становить зображення реальних об'єктів, одержаних на поверхнях, чутливих до світла або іншого випромінювання. Такі твори можуть охоронятися авторським правом як художні твори за умови, що композиція, відбір або спосіб фіксації вибраного об'єкту відзначається оригінальністю» [37, с. 29].

Великий тлумачний словник сучасної української мови містить таке тлумачення поняття «фотографія»: «1) спосіб одержання зображення на світлочутливому матеріалі за допомогою спеціального оптичного апарата; 2) зображення, відбиток, одержаний таким способом, знімок» [38, с. 1546].

В. Ситцевий у своєму дослідженні наводить найбільш успішне, на його думку, поняття, яке було запропоноване групою експертів ВОІВ при розробці

«Принципів охорони фотографічних творів»: фотографією слід вважати нерухоме зображення, яке виникає на поверхні чутливих до світлового або іншого випромінювання, незалежно від технічної природи процесу одержання зображення [39].

Спільним між думками згаданих авторів є те, що визначаючи поняття «фотографія» майже не йдеться про те, що вона може бути об'єктом авторського права на відміну від поняття «фотографічний твір». Це може бути пов'язано з тим, що у законодавчих актах які охороняють авторські немайнові і майнові права використовується саме термін фотографічний твір.

Варто звернути увагу на дисертаційне дослідження О.В. Улітіної, яка зазначає, що з одного боку «фотографія» – це сам процес створення зображення, а з іншого – більш простіша назва світлини, тим самим їх називає «синонімами, оскільки мають тотожні значення», також наводить думку, що термін «фотографія» переважно вживається в повсякденному житті, у той же час «фотографічний твір» використовується у правовій термінології [3, с. 44].

Ми погоджуємося з обома твердженнями О.В. Улітіної, тому у дослідженні під термінами «фотографія» та «фотографічний твір» маємо на увазі результат фотографічного процесу, тобто зображення.

Дослідивши наведене вище щодо поняття фотографічного твору, звертаючи увагу на основні ознаки фотографічного твору та виходячи з міжнародної практики, пропонуємо ввести такі зміни до Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-ХІІ:

статтю 1 «Визначення термінів» доповнити терміном такого значення: «фотографічний твір» - зображення на відповідному матеріальному носії отримане за допомогою технології фотографії (фотографування) або виконується способами, подібними до фотографії з відображенням об'єкта навколишнього світу в певний момент часу, призначене для зорового сприйняття, є самобутнім та оригінальним.

1.3 Нормативно-правове регулювання охорони фотографічних творів в Україні

На довгому шляху розбудови авторського права, процес визнання прав авторів фотографій зазнавали значного опору насамперед серед журналів та видавців газет, які використовуючи такі зображення у своїй діяльності, не хотіли ділитися своїми прибутками. Серед їх аргументів було і вказування на те, що фотографія не є результатом творчої діяльності. Такі фотографічні твори визнавали тільки як результат технічного копіювання за допомогою фотоапарата та хімікатів. З плином часу фотографія ставала усе більш популярною і ставлення до фотографів відповідно також докорінно змінилось.

Чималої уваги на сьогодні потребує нормативно-правове регулювання захисту об'єктів інтелектуальної власності, які з розвитком технологій, змінюють свою значущість, шляхи реалізації та публікації, до таких, власне, об'єктів можна віднести фотографічні твори. На жаль, чинне вітчизняне законодавство не завжди ефективно захищає порушені права на специфічні об'єкти авторського права у тому числі на фотографічні твори, а тому потребує детального аналізу та вдосконалення. Н. Кузнецова та О. Кохановська у своєму дослідженні наголошують на тому, що на сьогодні до невідкладних завдань правового врегулювання відносин з інтелектуальної власності належить забезпечення ефективної реалізації, охорони та захисту прав усіх учасників відносин [40, с. 21].

Відповідно до статті 2 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [19], яка набрала чинності для України 25.10.95 р., та статтею 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [20] фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії, охороняються як об'єкти авторського права.

Тобто, авторське право охороняє фотографічні твори, які є результатом творчої діяльності людини, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх жанру, обсягу, призначення, мети (реклама, освіта, пропаганда, інформація, розваги тощо).

Відповідно до вищезгаданого закону, правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору й не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у фотографії. Частина твору, яка може використовуватися самостійно, розглядається як твір і охороняється відповідно до закону [3].

Спершу необхідно визначитись із колом суб'єктів авторського права, які визначені законодавством і можуть виступати також суб'єктами авторського права на фотографічні твори.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про авторське право і суміжні права», «суб'єктами авторського права є автори творів, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права» [20].

Для більш якісного дослідження поставленого питання варто також звернути окрему увагу на те, хто такий автор з юридичної точки зору.

Так згідно з статтю 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р., «автором» є фізична особа, котра своєю творчою працею створила твір; а «співавторами» є особи, спільною творчою працею яких створено твір.

Стаття 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що автору належить наступний перелік особистих немайнових прав:

- вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом; вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання;

- вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора [20].

Нормами чинного законодавства охороняються особисті немайнові права автора, які не можуть бути передані (відчужені) іншим особам. Ці права охороняються безстроково.

З огляду на це, ряд науковців, таких як: К. Омельчук, О. Улітіна, А.В. Кирилюк та ін. дотримуються думки, щодо того, що автор або співавтори фотографії — це первинні суб'єкти авторських правовідносин, їм відповідно до закону належать усі виключні особисті майнові та немайнові права [41; 42, С. 44; 43 С. 607].

Ми також погоджуємось з даним твердженням, оскільки це прямо впливає з норми закону, яка регулює авторське право. Також варто вказати на те, що наявність або відсутність цих прав у конкретної особи або надає, або не надає їй права використання фотографії, перш за все, у комерційних цілях.

Право на твір, який створено у співавторстві, належить усім співавторам, незважаючи від того, чиє він нерозривним цілим або складається з частин, кожна з яких має самостійне значення. При цьому у згаданому вище Законі вказано, що для виникнення авторських прав у конкретної особи чи кількох осіб необхідна наявність певного творчого внеску у створений твір.

Для більш ефективного захисту своїх прав, особливо при комерційному використанні фотографічного твору, співавторам варто визначати свої відносини угодою, укладеною між ними. Законодавство не містить суворих вимоги щодо форми такої угоди, проте, з огляду на практику, відносини які мають певний комерційний інтерес, мають обов'язково укладатися в письмовій формі. З цього приводу у статті 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначається, що у випадку порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому

порядку [20]. Саме тому письмовий офіційний договір буде доречним для підтвердження прав та обов'язків співавторів.

На сьогодні питання виникнення та здійснення співавторства на фотографії, а також виникнення авторських прав у фотографів й осіб, які беруть участь в зйомках, приділено замало уваги у законодавчих нормах, через що і відсутнє єдине тлумачення даного процесу.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права», авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей [20]. Автором твору, за відсутності інших доказів, визнається особа, яка вказана як автор на оригіналі чи екземплярі твору, тобто це так звана презумпція авторства.

Є очевидним, що серед низки учасників створення фотографічного твору, основним є сам фотограф, а іноді і єдиним. Оскільки саме він створює знімок в об'єктивній формі вираження, що є основною ознакою фотографічного твору, шляхом фіксації зображення на плівці чи у цифровому вигляді на відповідному технічному обладнанні. Щодо інших учасників, то ними можуть бути: особа яка позує, тобто модель; агентство.

Модель є частим учасником створення фотографічного твору, її зображення й передається шляхом фотографії. Така особа, тільки втілює задум іншої особи, за допомогою позування. При цьому, така особа сама не утворює щось нове, унікальне й оригінальне, тобто в їх діяльності відсутній елемент творчості. Досліджуючи дане питання А.В. Кирилюк також вказує на головне завдання особи – позування, яке не може слугувати підставою для виникнення у моделі авторських прав, а оплата результатів фотозйомки провадиться не за творчу роботу, а за технічну, і може здійснюватися як в межах трудової, так й цивільно-правової угоди [43, с. 607].

Також у деяких ситуаціях особа, яка позує, може бути визнана співавтором фотографії, відповідно до положень Закону України «Про

авторське право і суміжні права» щодо визначення відносин між співавторами через угоду, укладену між ними. Частіше всього укладається усна угода, в якій її учасники визначають свої обов'язки у сумісній творчій діяльності з створення твору. Така угода, звісно, не має юридичного значення при визначенні права авторства на той чи інший створений твір. Право авторства визначає не ця угода, а факт творчої участі в його створенні. Якщо особа, яка позує, внесла творчий вклад у створення твору, то в неї є всі підстави бути співавтором фотографії

Не менш поширеним учасником процесу є агентство. У такому випадку відносини між моделлю, фотографом та агентством можуть бути різними. Так, наприклад, фотограф може працювати в агентстві за трудовим договором, модель також там працює і також за трудовим договором. Наступний варіант – або фотограф, або модель, працюють за трудовим договором в агентстві. Якщо фотограф перебуває з агентством у трудових відносинах, то йдеться про службовий твір [3, с. 45].

Для проведення зйомок укладається угода між фотографом і модельною агенцією. Якщо фотограф, як самостійний суб'єкт авторських правовідносин, укладає угоду з агенцією про те, що остання надає йому фотомоделей для зйомок, де моделі беруть участь виключно в ролі статистів, то виключні авторські права на фотографії належатимуть тільки йому. Агенція в свою чергу може претендувати на отримання винагороди тільки як за надану послугу.

У такому випадку можна використовувати своєрідний договір для домовленості між фотографом і моделлю – так званий Model release (Реліз моделі).

Якщо будь-яка зі сторін бажає мати виключні майнові авторські права одноосібно, то передавати їх доцільно за авторською угодою. Причому сторонами в угоді можуть бути тільки фотограф і агенція. Остання, в свою чергу, зобов'язана укласти з особою, з якою вона перебуває у трудових

відносинах (моделлю), угоду про виплату авторської винагороди за створення та використання службового твору [43, с. 608].

Стаття 424 Цивільного кодексу України встановлює, що до майнових прав інтелектуальної власності відносяться:

- 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

З цього питання О.В. Басай зазначає, що «на відміну від ЦК України спеціальні закони не передбачають поділу майнових прав на виключні та інші «невиключні» [44, с. 89]. Так, стаття 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» відносить до майнових прав автора чи іншої особи, яка має авторське право, наступні права:

1. виключне право на використання твору;
2. виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами».

З положень згаданого закону також впливає, що виключне право автора чи іншої особи, яка має відповідні авторські права, на заборону чи дозвіл використання твору іншими особами дає йому вчиняти наступні дії: відтворення творів (виготовлення одного або більше примірників твору, в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній, у тому числі цифровій, оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер); публічне виконання і публічне сповіщення творів (трансляція та ретрансляція); публічну демонстрацію і публічний показ; будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення; перекладати твір переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів; включення

творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо; розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору; подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором, насамперед йдеться про використання у мережі Інтернет; імпорт примірників творів» [20].

Законодавством визначено, що службовий твір — твір, створений автором в порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудовим договором (контракту) між ним і роботодавцем.

Статтею 429 Цивільного кодексу України передбачається, що «майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором» [21].

У той же час у ч. 2 ст. 16 Законі України «Про авторське право і суміжні права» виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем [20].

З огляду на вказані вище норми, питання розподілу майнових прав на твір, створений за трудовим договором, є досить розпливчастим. Тобто, у вітчизняному законодавстві існує колізія норм, що регулюють цей розподіл, що потребує відповідного вирішення. Для виходу з даної ситуації потрібно враховувати ієрархії нормативних актів, де пріоритет має Цивільний кодекс України. Не дивлячись на це на практиці кожен використовує вигідне для себе положення, так, до прикладу, роботодавці користуються нормою Закону, яким визначається їх виключне майнове право.

Таким чином, необхідно усунути цю колізію шляхом внесення відповідні зміни до статті 16 Закону України «Про авторське право і суміжні

права» та закріпити норму, аналогічну тій, що міститься у Цивільному кодексі України, що однозначно передбачить, те, що майнові права належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Окрім первинних суб'єктів авторського права також виділяють вторинних, до них відносять: спадкоємці, правонаступники, видавці, організації колективного управління правами.

Спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора [20].

Дослідивши загальні норми щодо авторського права на фотографічні твори та суб'єктів які можуть бути також співавторами, переходимо до більш детального аналізу нормативно-правових актів, що стосуються охорони фотографічних творів.

Для правомірного використання фотографічного твору як об'єкту авторського права існує потреба отримання дозволу від автора чи іншого суб'єкта авторського права на такий твори. Якщо фотографічний твір є похідним або складеним, необхідно дотримуватися авторського права на інші твори, використані для його створення.

Однак, існують випадки, за яких дозволено використовувати фотографічні твори без згоди та виплати винагороди, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, які є визначеними статтею 21 Закону України «Про авторське право та суміжні права», зокрема:

- 1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів.
- 2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

- 3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором;
 - 4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, в обсязі, виправданому інформаційною метою;
 - 5) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою;
 - б) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній <...>;
- 10) відтворення твору в цілях і за умов, передбачених статтями 22-25 цього Закону [20].

Важливо наголосити на тому, що даний перелік вимог, за яких допускається вільне використання твору без згоди автора із зазначенням його імені, є вичерпним.

Щодо статей 22-25 Закону «Про авторське право та суміжні права» згаданих у попередньому переліку, то відповідно до них дозволяють вільне відтворення фотографічних творів у таких випадках: відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом; відтворення примірників твору для навчання; копіювання, модифікація і декомпіляція комп'ютерних програм; відтворення творів у особистих цілях.

Особливого правового регулювання потребує використання фотографічних творів у цифровому середовищі. Якщо фотографічний твір використовується як елемент веб-дизайну (естетичне оформлення веб-сайтів), а також в інших випадках використання фотографічних творів у цифровому середовищі (зокрема в мережі Інтернет) треба зважати, що стаття 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права» наголошує на виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти, зокрема, й відтворення творів у цифровому середовищі [20].

Не зважаючи на те, що цифрові фотографії на сьогодні є одним із найпоширеніших та найпопулярніших видів відображення навколишнього світу, в українському законодавстві немає різниці між правовою охороною авторських прав на цифрові фотографічні твори та звичайними творами мистецтва, що свідчить про потребу правового регулювання розмежування їх правової охорони. Серед міжнародних договорів, якими в Україні відбувається захист авторських прав на цифрові фотографічні твори є Бернська конвенція від 24 липня 1971 року. Принципово важливим кроком на шляху практичної реалізації охорони авторських прав у цифровому середовищі було прийняття Договору ВОІВ з авторського права (World Intellectual Property Organization Copyright Treaty), до якого пізніше, у 2002 році, приєдналась Україна.

Країни-учасники Договору прийняли спільну заяву щодо ст. 1 Договору ВОІВ з авторського права: «Право на відтворення, як воно визначено ст. 9 Бернської конвенції, і винятки, що допускаються відносно цього права, повністю застосовуються у цифровому середовищі і, зокрема, щодо використання творів у цифровій формі. З зазначеного випливає, що зберігання твору, що охороняється у цифровій формі в електронному засобі є відтворенням в контексті ст. 9 Бернської конвенції» [45].

Через використання фотографічних творів в мережі-Інтернет виникає відповідно й проблема їх правової охорони, оскільки ідентифікувати порушника, який неправомірно розміщує фотографії в мережі-Інтернет набагато складніше у порівнянні з порушенням авторських прав на фотографії в друкованих виданнях.

Таким чином, Україні немає належного законодавчого регулювання суспільних відносин у сфері охорони авторського права на цифрові фотографії що значно послаблює можливість авторів розпоряджатися своїми авторськими правами інтелектуальної власності.

Також розглянемо не менш важливий аспект права автора – це отримання винагороди, яка є одним із найважливіших майнових прав, що націлено на отримання прибутку від створення твору.

Відповідно до ст. 15 Закон України «Про авторське право і суміжні права» закріплює, що «автор чи інша особа, яка має авторське право, може вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору. Винагорода може здійснюватися у формі одноразового, тобто паушального, платежу або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору, тобто роялті, або комбінованих платежів» [20].

В авторському договорі або в договорах, які укладаються з особами, які використовують твори, має встановлюватись відповідний розмір і порядок виплати авторської винагороди. Такі суми винагород не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, які встановлені Постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав». Зокрема, мінімальна ставка винагороди за відтворення й (або) опублікування творів художньої фотографії становить 1% від відпускної ціни за партію промислової продукції [46].

Щодо судової практики, то з даного питання можна знайти безліч судових справ про припинення порушення авторських прав, стягнення компенсації за порушення авторських прав без зазначення імені автора та без отримання його згоди. Тобто можна сказати що на практиці простіше отримати компенсацію за порушення майнових прав через суд, ніж отримати законні виплати за використання творів, чим іноді користуються самі ж автори.

Також варто звернути увагу на те, як автори творів можуть керувати своїми правами. Відповідно до статті 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права» суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами особисто, через свого повіреного або через організацію колективного управління [20]. Такі собі організації колективного управління звільняють авторів від канцелярських справ з взаємодії з користувачами, ліцензування їх діяльності, збору винагороди, претензійно-позовної практики. Хоча, насправді, інститут колективного управління

авторськими правами на сьогодні діє не на належному рівні. До прикладу, існують не вирішені питання пов'язані з колективним управлінням правами, у першу чергу у частині розподілу та виплати винагороди, особливо коли мова йде про вітчизняних авторів. Незважаючи на це, відбуваються поступові покращення у цій сфері. У травні 2018 року було прийнято Закон «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», який визначає правові та організаційні засади колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в Україні [47]. Українське агентство з авторських та суміжних прав (далі – УААСП) покращило ситуацію з колективним управлінням правами в Україні за останні роки, що видно з відповідних показників діяльності УААСП, зокрема за результатами щорічного звіту діяльності за 2019 року.

Як нам вже відомо з аналізу нормативно-правових актів які охороняють немайнові права і майнові права пов'язані із створенням та використанням об'єктів авторського права, у тому числі фотографічних творів, для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація фотографічного твору, таке право виникає внаслідок факту його створення, однак державне свідоцтво про реєстрацію авторського права на фотографічний твір потрібне у разі, якщо права передаються іноземцям. Не зважаючи на це на практиці існують інциденти за яких подібна реєстрація є необхідною у випадках пов'язаних з підтвердженням авторських прав у суді, або при процесі передачі майнових прав та ін.

Так, у справі № 758/8756/15-ц від 6 червня 2016 року Подільського районного суду міста Києва про стягнення компенсації за порушення майнового авторського права на фотографічний твір, суд приймаючи рішення, бере до уваги свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № НОМЕР_2 від 09.07.2014р., виданим Головою Державної служби інтелектуальної власності України М.В.Ковтня (а.с.7), який створив 290 окремих фотографічних творів торгової марки «ІНФОРМАЦІЯ_7». У даній

справі суд приходять до висновку, що відповідачі здійснили неправомірне використання фотографічного твору, виключні майнові права на який належать позивачу у спосіб розміщення вказаного контрафактного примірника твору в мережі Інтернет, на Інтернет-сайті сайту ІНФОРМАЦІЯ_4. , який перебуває у розпорядженні відповідачів [48].

Таким чином, можна зазначити, що надана позивачем свідоцтво про реєстрацію авторського права на фотографічний твір суд розглядає в якості доказу авторства і задовольняє вимоги позивача про стягнення компенсації.

Порядок та процедура подання заявок на реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір для державної реєстрації в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [20] та Постанови Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» [49]. Реєстрацію здійснює Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

На сьогодні, на жаль, реєстрація авторських прав на фотографічні твори в Україні не має попиту. О.В. Улітіна, проводячи дослідження, серед причин вбачає великі витрати часу та складність самої процедури [50, с. 110].

Щодо строку авторського права, то відповідно до вітчизняного законодавства воно діє протягом усього життя автора й 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених статтею 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Теж саме стосується й авторського права на фотографічні твори. Така тривалість охорони фотографічних творів була приведена у відповідність до статті 9 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятого Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року [45], до якого Україна приєдналась 20 вересня 2001 року.

З часу закінчення строку дії охорони авторських прав фотографічний твір переходить у суспільне надбання. Такі твори передбачають безперешкодне використання без виплати авторської винагороди, але за умови

дотримання немайнових прав автора, оскільки особисті немайнові права інтелектуальної власності, на відміну від майнових, є невідчужуваними та охороняються безстроково.

Таким чином, аналізуючи вітчизняне, міжнародне законодавство, що регламентують зміст охорони прав на фотографічні твори, наукові джерела та судову практику, варто сказати про наявність прогалин та колізій у правовому регулюванні відповідних суспільних відносин. Відсутність чіткого доктринального та законодавчого визначення ряду основних понять у сфері авторського права на фотографічний твори потребує особливої уваги законодавців та безпосереднього вирішення ряду проблем.

РОЗДІЛ 2. ЗАХИСТ ПРАВ НА ФОТОГРАФІЧНІ ТВОРИ

2.1 Характеристика договору щодо розпорядження майновими правами на фотографічні твори

Фотографічний твір є досить поширеним об'єктом на сьогодні, права на який передаються відповідно до закону. Фотографічні твори використовуються для ілюстрації різноманітних періодичних видань, книжок, створення рекламної продукції, а також для нанесення на різноманітні товари. Зростання попиту на такий об'єкт інтелектуальної власності обумовлює необхідність внесення змін для розроблення ефективних механізмів взаємодії авторів та осіб, яким належать права а також користувачам фотографічних творів. Основою таких правовідносин є договірні зобов'язання у сфері авторського права. Такий вид договорів забезпечує реалізацію майнових прав на твір, отримання належної винагороди авторами (іншими суб'єктами, яким належить майнове право на твір), охорону та захист особистих немайнових та майнових прав суб'єктів авторських відносин від неправомірних посягань.

З цього приводу А.П. Сергеева зазначає, що «у договірному використанні об'єктів інтелектуальної власності зацікавлене і суспільство в цілому, оскільки такий порядок стимулює творчу активність його членів та сприяє примноженню духовного багатства суспільства» [51, с. 188].

Тобто, можна сказати, що створення сприятливих умов системи охорони інтелектуальної власності в Україні, є стимулом суспільства до створення нових технологій та мистецьких благ, у тому числі фотографічних творів.

Ведучи мову про розпорядження правами інтелектуальної власності, по-перше варто звернути увагу на норми законодавства у цій сфері. Тим паче, вони є більш стійкими й не вимагатимуть істотних змін (на відміну від інших питань правового регулювання сфери інтелектуальної власності) внаслідок імплементації європейських стандартів на виконання Україною зобов'язань, взятих за Угодою про асоціацію з ЄС. З цього випливає, що договірні конструкції, що стосуються питань врегулювання відносин щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності, можна назвати стабільним.

За нормами вітчизняного законодавства можна виділити такі види договорів, які, у тому числі, можна використовувати для оформлення розпорядження майновими правами на фотографічні твори. По-перше, варто зазначити положення ст. 1107 Цивільного кодексу України, таким договорами відповідно є:

- ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- ліцензійний договір;
- договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності [21].

По-друге, відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» договорами, щодо розпорядження майновими правами є:

- договір про розподіл майнових прав на службовий твір (стаття 16 Закону);
- договір між співавторами твору (стаття 13 Закону);
- договір про передачу (відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права і суміжних прав (статті 31, 39 – 41 Закону);
- договір про передачу виключного (невиключного) права на використання об'єктів авторського права і суміжних прав (статті 32, 39 – 41 Закону);
- договір замовлення (стаття 33 Закону) [20].

Також варто згадати Закон України «Про видавничу справу», у якому договором, щодо розпорядження майновими правами є видавничий договір відповідно до статей 17, 20 зазначеного Закону [52].

Окрему увагу варто звернути на особливості авторських договорів, що допоможе краще дослідити поставлене нами питання.

Наукова література з дослідження даного питання, вважає особливістю авторських договорів те, що вони укладаються щодо певного об'єкту інтелектуальної власності, тобто твору, який буде створено чи використано однією із сторін під час виконання або використання умов такого договору [53]. Це положення можна застосовувати відповідно і до фотографічних творів, котрі є об'єктами авторсько-правової охорони.

А.А. Кетрарь дотримується думки щодо виділення трьох груп договірних умов, а саме: істотні, звичайні та випадкові умови договору.

З даного переліку особливої уваги потребують саме істотні умови, без досягнення згоди з яким, за положеннями вітчизняного законодавства, тягне за собою не укладення договору. До умов авторських договорів застосовуються усі загальні положення про цивільно-правовий договір визначені у 2 розділі Цивільного кодексу України, зокрема, це стосується і істотних умов відповідно до ст. 638 Цивільного кодексу України. Також згідно з цією ж статтею, договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. При цьому, істотними визнаються наступні умови: про предмет договору; визначені законом як істотні; такі, що є необхідними для договорів певного виду; а також умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [21].

Істотні умови також можна поділити на два типи: нормативні та ініціативні умови. Нормативними є ті умови, які закон визначає як необхідні, для укладення договорів певного виду. У свою чергу ініціативні умови можуть вноситися у договір за бажанням сторін [54, с. 217].

Визначення звичайних і випадкових умов не знаходять свого місця у вітчизняному цивільному законодавстві, тому варто звернутись до наукових досліджень з цього питання.

Під звичайними розуміються умови, зміст яких відповідає диспозитивним нормам закону і звичаям; якщо такі норми відсутні у договорі, то спірні стосунки між сторонами регулюються у відповідності з диспозитивними нормами [55, с. 80]. Умови, що виражають специфічні

особливості певного виду договору є випадковими, тобто такими, що не є необхідними, та не є звичайними частинами договору, а входять у його зміст лише тоді, коли цього побажають сторони [56, с. 148].

Зміст авторського договору як виду правочину складає сукупність погоджених елементів сторонами такого договору, де закріплюються певні інтереси та зобов'язання сторін.

Цивільним кодексом України не вказується щодо істотних умов які мають міститися у авторських договорах. Варто зазначити, що статтею 1109, визначаються умови, що мають вказуватись у ліцензійних договорах, це: вид ліцензії; конкретні права, що надаються за договором; способи використання об'єкта права інтелектуальної власності; строк дії договору; територія, на яку поширюються права що передаються; розмір, порядок і строки виплати винагороди за використання об'єкта права інтелектуальної власності; а також інші умови, які сторони вважають за необхідне включити у договір.

Також щодо ліцензійного договору, відповідно до ст. 1109-1110 Цивільного кодексу України вказані такі положення: 1) зазначається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено договором; 2) за відсутності в ліцензійному договорі умов про територію, на яку поширюються визначені права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на всю територію України; 3) за відсутності у ліцензійному договорі домовленостей щодо строк дії договору, то вважається, що він укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на зазначений у договорі об'єкт, але не більше ніж на п'ять років; якщо за шість місяців до спливу зазначеного п'ятирічного терміну жодна із сторін не повідомить письмово іншу сторону про відмову від договору, договір вважається продовженим на невизначений час.

Законом України «Про авторське право і суміжні права» конкретизуються істотні умови щодо авторського договору як окремого виду. Так, відповідно до п. 2 ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні

права», договір про передачу прав на використання творів вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто згоди щодо всіх істотних умов: строку дії договору, способу використання твору, території, на яку поширюється передане право, розміру і порядку виплати авторської винагороди, а також інших умов, щодо яких за вимогою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди [21].

Аналізуючи дану норму, варто звернути увагу на те, що серед істотних умов авторського договору про передачу прав на використання твору, Закон не вказує предмету договору. З іншого боку, Цивільний кодекс України називає предмет однією із найважливіших істотних умов, для будь-якого виду цивільно-правового договору. Дійсно, предмет містить у собі усі елементи з приводу яких договір і укладається.

Досі лишається спірним питання предмету авторського договору. Деякі з авторів пропонують вважати саме об'єкт авторського права. На думку, А.А. Кетрарь, зважаючи на положення закону, предметом авторського договору слід вважати майнові права на використання окремо кожного твору. Тож, при укладанні авторського договору обов'язково повинні бути узгоджені питання стосовно виду та характеру прав що за ним передаються, а також питання про те, відносно якого саме твору ці права діють [54, с. 218].

А.П. Сергєєва, договори у сфері авторського права класифікує за двома критеріями, а саме: за об'єктом авторського права та за обсягом прав, що передаються за договором. Так, залежно від виду твору, з приводу якого вони укладаються, авторські договори класифікуються на договори щодо створення та використання літературних, художніх, аудіо-візуальних, музикальних, архітектурних та інших творів. До другого критерію відносяться авторські договори, що поділяються на:

- авторські договори замовлення (коли твір ще не створено) і авторські договори на готовий твір;

- авторські договори на використання оприлюдненого твору чи не оприлюдненого твору;
- авторські договори передачі виключних і невиключних прав [51, с. 188].

Згідно з п. 8 ст. 33 Закону, усі майнові права на використання твору, які передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені; майнові права що не зазначені у відповідному договорі як передані суб'єктом авторського права, вважаються такими, що не передані, і зберігаються за ним. Теж саме правило містить і ст. 31 Закону, стосовно авторського договору про передачу (відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права [21].

О.В. Улітіна у своєму дисертаційному дослідженні, аналізуючи монографічні джерела у сфері цивільного права та авторського права з даного питання, робить пропозицію щодо класифікації авторських договорів на фотографічні твори.

За елементом предмету договору науковиця пропонує поділяти авторські договори на фотографічні твори на:

- договори з існуючим твором;
- договори на твір створений на замовлення.

За кількісними характеристиками предмету договору, авторські договори можна поділити на:

- договори про використання чи передачу майнових прав на один твір;
- договори про використання чи передачу майнових прав на серію творів.

Такий поділ дає можливість враховувати особливості відносин, що складаються при створенні фотографічних творів.

За суб'єктивним складом, договори на фотографічні твори можна поділяти на:

- договори із працедавцем (іншою особою, визначеною законодавством) щодо створення службового твору;
- договори з іншими особами [3, с. 91].

Критерій щодо змісту правочину, дозволяє поділяти договори на фотографічні твори на:

- договори про надання права на використання твору;
- договори про передачу (відчуження) майнових прав на фотографічний твір.

Така класифікація дає можливість деталізувати умови, на яких передаються права на фотографічний твір.

Оплатність або безоплатність, як елемент надання дозволу на використання фотографічного твору також має важливе значення під час укладання договору на фотографічні твори. Щодо цього, ліцензії на використання фотографічного умовно можна поділити на:

- ліцензії на використання фотографічного твору (виключна ліцензія; одинична ліцензія; невиключна ліцензія);
- вільні ліцензії щодо фотографічного твору.

Вказана класифікація О.В. Улітіної, на нашу думку, детально описує усі можливі види договорів у сфері авторського права щодо фотографічних творів та відтворює доктринальні підходи до поділу договорів. Така класифікація значно спрощує та впорядковує договори щодо розпорядження правами на фотографічні твори на практиці.

Важливою умовою укладення ліцензійного договору є наявність до етапу укладення договору у ліцензіара прав на твір, тобто ліцензіар може видати ліцензію на твір який вже існує. У випадку коли твір ще не створено, потрібно укласти договір замовлення. За таким договором автор зобов'язується створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові [57, с. 59].

Законом України «Про авторське право і суміжні права» такий вид договору передбачає зобов'язання автора створити у майбутньому твір відповідно до умов цього договору і передати його замовникові.

Також з приводу вказаного договору і українському законодавстві існує певна колізія, а саме: стаття 430 Цивільного кодексу України вказує, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором. Водночас стаття 1112 Цивільного кодексу України вказує, що майнові права інтелектуальної власності на твір, створений за замовленням, залишаються за його автором, якщо інше не встановлено договором [21].

При укладені договору замовлення важливим фактором є домовленість щодо вимог, яким має бути той чи інший фотографічний твір. Оскільки на практиці трапляються ситуації, коли фотограф створюючи світлини на замовлення, не може догодити замовнику, через що він відмовляється оплачувати роботу. Саме питання вимог замовника повинно бути основним для автора при укладені такого договору. Предметом сучасного договору є саме цифрові фотографії.

Договори, розглянуті вище, і за допомогою яких можна передати свої права на твір, зокрема на фотографічний, мають досить обмежений характер та не завжди дозволяють авторові скористатися у повній мірі своїми правами. Законодавство чітко не обмежує варіативність договорів, що можуть бути укладені у цій сфері, однак з іншого боку, прогалиною вітчизняного законодавства є те, що воно не окреслює механізми укладення інших видів угод, крім тих, що закріплені законом.

Для тих авторів, що мають бажання надати правомірний доступ до своїх творів для більшого кола осіб, були створені так звані вільні ліцензії. Такі ліцензії не містяться в положеннях законодавства, однак варто звернути увагу на Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав, хоча вони і носять виключно рекомендаційний характер [58].

За положеннями зазначеної Рекомендації, вільна публічна ліцензія визначається як загальнодоступний договір приєднання, що надає особі, яка

приєдналася до такого договору, безоплатний дозвіл на використання об'єкта авторського права та (або) суміжних прав певними способами на умовах, визначених ліцензією.

Чинне вітчизняне законодавство визначає категорію вільних ліцензій через категорію договору приєднання. Так, за вказаними Рекомендаціями вільні публічні ліцензії визнаються договорами приєднання. При цьому стаття 634 Цивільного кодексу України передбачає можливість використання договору приєднання в цивільних правовідносинах [21].

Для прикладу, варто згадати одну з найбільш розповсюджених систем вільних ліцензій, а саме ліцензії Creative Commons, створені у 2001 році. Вони є одними з найефективніших у галузі ліцензування творів науки, літератури і мистецтва та об'єктів суміжних прав, що стали балансом між системою «всі права застережені» (copyright) та «жодні права не застережені» (public domain), внаслідок чого утворилась нова формула «деякі права застережені» (some rights reserved). На сьогодні існує 6 основних видів ліцензій Creative Commons, які відрізняються за обсягом наданих користувачу прав [59].

Ліцензії Creative Commons використовуються лише стосовно творів, щодо яких діє авторське право і тільки тоді, коли окремий вид використання у випадку незастосування ліцензій Creative Commons був би заборонений авторським правом. Правила та умови ліцензії Creative Commons не застосовуються у випадках, коли діють виключення з авторського права та суміжних прав, а також умови ліцензії не застосовуються щодо об'єктів, що знаходяться у суспільному надбанні. Ліцензія Creative Commons також не накладає обмежень на використання твору, якщо ці обмеження не встановлюються авторськими чи суміжними правами. Усі ліцензії Creative Commons є невиключними: автори та правовласники можуть вступати в інші ліцензійні правовідносини стосовно того ж самого твору у будь-який час (це також називають мульти-ліцензування). Однак ліцензії Creative Commons є невідкличними: якщо ця ліцензія була вже надана, то термін її дії може

зупинити лише порушення умов використання ліцензіатом, але тільки у правовідносинах з цим ліцензіатом [60].

Таким чином, на сьогодні, в умовах цифрового середовища виникають нові специфічні види договорів, які не знаходять свого місця в законодавчих положеннях, однак все ж потребують його закріплення й відповідності сучасності.

2.2 Порушення авторських прав на фотографічні твори

Україна вже більше двадцяти років щорічно потрапляє до списку країн, які не забезпечують надійний та дієвий захист прав інтелектуальної власності. Так, у річній доповіді Єврокомісії щодо захисту та забезпечення прав інтелектуальної власності у третіх країнах, вказано перелік, де Україна внесена до країн другого пріоритету, що за масштабами порушень та їх наслідками поступаються лише Китаю, який посідає першу позицію. У преамбулі документу вказується про те, що серйозні системні проблеми у сфері захисту та дотримання прав інтелектуальної власності в Україні та інших країнах, які ввійшли до перелік, спричиняє суттєву шкоду для бізнесу Євросоюзу [61].

В. С. Дроб'язко та Р. В. Дроб'язко під порушенням авторського права розуміють дії, спрямовані на протиправне використання творів, права на які належать іншим особам, умисно вчинені особою, яка розуміє протизаконний характер цих дій, з метою отримання матеріальної вигоди [62, с. 255].

Випадки порушення авторського права мають місце як в договірних правовідносинах, так і в позадоговірних, якщо твір використовується без дозволу правовласника та без виплати йому винагороди. При порушенні умов договору щодо використання об'єктів авторського права або суміжних прав відбувається відповідальність у вигляді санкцій, які передбачені в договорі. У випадку позадоговірного порушення, або, коли в договорі не зазначено конкретні санкції, особа, чий права порушені, має скористатися тими засобами захисту, які встановлені законодавством.

У Законі України «Про авторське право і суміжні права» розміщено перелік дій, які кваліфікуються як порушення авторського права, що може бути підставами для звернення до суду за захистом. Так, відповідно до ст. 50 вказаного вище Закону, порушеннями є:

- а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права;
- б) піратство у сфері авторського права;
- в) плагіат;
- г) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право, примірників творів;
- д) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права;
- е) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу;
- є) підроблення, зміна чи вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права чи особи, яка здійснює таке управління;
- ж) розповсюдження, ввезення на митну територію України з метою розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права, з яких без дозволу суб'єктів авторського права вилучена чи змінена інформація про управління правами, зокрема в електронній формі;
- з) камкординг, кардшейрінг [20].

Вказаний перелік є загальним і невичерпним.

Найбільш розповсюдженими порушеннями у судовій практиці є неправомірне використання фотографічних творів без отримання дозволу автора та порушення немайнового права, коли на фотографії не вказується ім'я автора.

Так, до прикладу, у 2017 році Голосіївським районним судом м. Києва розглядалась справа №752/7762/16-ц. Позивач скаржився на порушення права

щодо збереження цілісності та недоторканість твору, так твір було перероблено шляхом виключення надпису ім'ям автора з фотографічного зображення в друкованому журналі. Хоча, у даному випадку більш правильно говорити про вилучення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права [63]. Такі дії, відповідно до переліку порушень авторського права, що можуть бути підставами для звернення до суду за захистом, є піратством. Даний термін визначається як «опублікуванням, відтворенням, контрафактних примірників, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно закону визнаються порушенням авторського права з використанням мережі Інтернет» [20].

Термін «піратство» також визначається науковою літературою і використовується «для кваліфікації недозволених публічних показів твору, повторних передач і всіх інших форм використання твору, передачі в ефір тощо».

Піратство у сфері авторського права – це опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів, то згідно з нормативним визначенням «контрафактним примірником твору» буде твір, що відтворений, опублікований або розповсюджений з порушенням авторського права. Тобто законодавець дає визначення не самому поняттю «контрафакт», а поняттю «контрафактний екземпляр твору».

Судові справи щодо плагіату фотографічних творів наразі в Україні відсутні. Однак, не зважаючи на це, такий вид порушень на сьогодні є досить розповсюдженим, особливо в мережі Інтернет. Наприклад, опублікування фотографії в Інтернеті під своїм іменем, якщо особа не є її автором, чи немає дозволу на це і є проявом плагіату.

Окрім законодавчо визначеному переліку дій які визнаються неправомірними під час використання фотографічних творів, фотографічний твір також може використовуватись вільно, без згоди автора і без сплати роялті,

але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, виключно у певних випадках визначених Законом, який до таких випадків відносить:

- фотографічні твори які використано як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;
- відтворення фотографій у пресі;
- відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях [20].

Зазначений перелік вільного використання творів визначається законодавством як вичерпний. У всіх інших випадках використання фотографії допускається тільки за згодою фотографа і з виплатою винагороди.

Тобто, вільне використання світлин можливе за умови, що твір був оприлюднений відповідно до законодавства, і використовується він з інформаційною метою. Це можна пояснити необхідністю вільного поширення інформації, наприклад, у випадках ілюстрування новин у засобах масової інформації, репортажах із фотовиставки.

Щодо певних особливостей у порушеннях авторського права на фотографічні твори, то потрібно звернути увагу на такі елементи. Якщо плагіату живопису або літературних творів можна чітко визначити, то щодо фотографічного твору це є більш проблематичним. Оскільки створення світлини більше залежить від технічних аспектів, то на практиці може статись, коли буде створена візуально точна копія світлини, хоча будуть використані інші технічні характеристики, а, що не менш важливо, використання зовсім інших творчих задумів та їх втілення. Таким чином буде отримано однаковий результат при різних технічних та творчих ознаках, таких як виставлення світла, підбір кута зйомки та інше. Зазначена ситуація є складною для вирішення питання про оригінальність фотографічного твору.

Варто вказати, що ідеї не можна вважати фотографіями, а об'єкт власності і права на його відтворення є різним поняттями, оскільки авторське право охороняє не ідею, а саме форму її втілення – тобто зображення. «Відповідно, запозичення ідеї не є предметом юридичного спору. Інша річ, якщо йдеться про незаконне відтворення (передрук) аналогової чи цифрової фотографії» [64].

Специфіка цифрових фотографічних творів неабияк впливає на їх порушень, оскільки таке фото легко копіювати і поширювати без авторського контролю. Таким чином, навіть через перевагу такого виду фотографій – швидкість отримання знімку, зручне використання та, у деяких випадках, редагування, значним недоліком усе ж таких є можливість їх копіювання без застосування особливих зусиль, що відповідно порушує права авторів.

Не можливо не погодитись з думкою Т.А. Роїка, який з цього приводу зазначає, що «досить просто розмістити фото в Інтернеті, і зникають гарантії, що фотографія не буде опублікована на іншому сайті під іншим ім'ям, і хтось інший не буде одержувати за неї винагороду замість автора» [65, с. 51].

З цього приводу варто вказати п. 46 постанови Пленуму Вищого господарського суду України № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 року, в якому вказано, що «розміщення творів у мережі Інтернет у вигляді, доступному для публічного використання, є їх відтворенням у розумінні статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», і тому на таке розміщення творів поширюється дія цього Закону. Якщо у зв'язку з таким розміщенням порушуються майнові права суб'єкта авторського права, визначені Законом, то це дає підстави для судового захисту авторського права» [66].

Таким чином, з вказаного можна зазначити, що Вищий господарський суд України визнав, що відтворення об'єкта авторського права з іншого сайту без підтвердження правомірності його використання не може бути підставою для звільнення відповідача від відповідальності.

Ще одним не менш важливим питанням, яке також пов'язане з використанням фотографій в мережі Інтернет, є порушення авторських прав та їх захист на фотографічні твори у соціальних мережах.

На сьогодні усі соціальні мережі знайомлять з інформацію своїх користувачів щодо роз'яснення певних аспектів захисту авторського права в межах відповідної соціальної мережі. Якщо права користувача були порушені, то розробниками передбачені форми звернення з відповідними скаргами. Хоча, до прикладу, така соціальна мережа як Facebook пропонує вирушити питання порушення авторських прав віч-на-віч із порушником, після чого, за необхідності звертатися до служби підтримки. Таку скаргу, про порушення авторського права може надсилати лише автор або правоволоділець. У цілому, можна зазначити, що правила Facebook розроблені на достатньо зрозумілому рівні, доступному для усіх користувачів щодо кроків які має зробити особа, права якої порушили або на кого надіслало скаргу про порушення ним прав [67].

Насправді, на практиці майже не можливо узгодити питання порушення прав у соціальних мережах, частіше з цього приводу особа, права якої порушено, звертається до суду. Прикладом такого звернення є справі №761/35397/16-ц Шевченківського районного суду міста Києва з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Глобал Компані Про» та товариства з обмеженою відповідальністю «Тарапата Продакшн Енд Шоу» про визнання авторства, стягнення компенсації за порушення майнових авторських прав та моральної шкоди.

У змісті позову вказується, що позивач, розмістив фотографічні твори на особистій сторінці у Facebook, яких він і є автором, які зображували кущі бузку в ботанічному саду. Пізніше він довідався, що фотографії було використано для створення рекламної продукції – на біг-бордах та на вході до ботанічного саду. З приводу цього Суд вказав, що фотографії позивача були використані для реклами фестивалю музики, проте права позивача були порушені лише ТОВ «Тарапата Продакшн Енд Шоу». Таким чином, позов

було задоволено частково, суд також знизив суму компенсації. Окрім вказування на факту правопорушення, позивач доводить, що фотографічні твори, автором яких він є, можна назвати оригінальними, тому і підлягають охороні авторським правом. Однак суд вказує, що це робити було не обов'язково і в цілому вимога позивача про визнання за ним авторського права на фотографічний твір є безпідставною, оскільки право на твір з'явилося у нього в силу закону – з моменту створення. Такий висновок суду є спірним, оскільки фактично суд вказує, що будь-яка фотографія може охоронятися авторським правом, а це суперечить закону. Встановлення оригінальності твору цілком може мати місце в подібному спорі, особливо, якщо на цю обставину посилається відповідач [68].

Одним із варіантів, який пропонує законодавець задля уникнення неправомірного використання того чи іншого фотографічного твору, розміщення на них знаку копірайту, що можна назвати оповіщення про свої авторські права. Однак, що стосується цифрової фотографії, такий спосіб є не достатньо ефективним, оскільки видалити знак копірайту з фото шляхом його редагування не складе особливих труднощів, а розмістити новий ще легше. До прикладу, існують ситуації, коли одна й та сама світлина на різних сайтах містить різні копірайти. При цьому «на відміну від традиційної фотографії, де будь-яка копія хоча б трохи відрізняється від оригіналу, всі цифрові копії ідентичні». Виходить, що в даній ситуації, копії немає, а є просто примірник твору, саме тому визначити, хто є справжнім автором такого фотографічного твору, досить важко. Насправді, це є особливістю цифрової фотографії «Коли переноситься фото з карти пам'яті на інший носій, то технологічна сутність цього процесу полягає у тому, що оригінал просто переноситься з карти, і на «іншому носієві» виникає точна його копія-оригінал» [69, с. 25].

Хоча самі зображення дійсно можуть не мати відмінностей між собою, але файли, на яких вони розміщені, абсолютно відмінні. Будь-який файл містить у собі не лише одне зображення, але й технічні відомості. Зокрема, цифрова камера при записі файлу поміщає туди інформацію про режими

зйомки, про налаштування камери, а також відомості про виробника і модель. При будь-якій зміні файлу ця інформація зникає і заміщується технічною інформацією програми, яка заміщала цей файл. Тобто, існує чимало варіантів, яким чином був створений той або інший файл. І чи зображення, збережене у ньому, і результатом зйомки цифровою камерою або результатом роботи комп'ютерної програми [70].

Отже, варто зауважити, що будь-яке порушення авторського права тягне за собою настання відповідальності, передбаченої законом. На теренах України відповідальності за порушення авторських прав з'явилась на початку минулого століття. За часів Російської імперії законодавством передбачалось тюремне ув'язнення за самовільне видання і тиражування твору з метою збуту; арешт або грошова пеня за зберігання для продажу або ввезення із-за кордону для продажу або продаж предмета, свідомо виготовленого з порушенням авторського права [71]. Пізніше, санкції щодо порушення авторського права були закріплені у цивільному законодавстві СРСР.

В Україні поширеною процедурою вирішення спорів щодо порушених прав автора є цивільно-правова відповідальність.

Що сутність цивільно-правової відповідальності, своїй праці видатний радянський вчений-правник О.С. Іоффе стверджує, що сутність цивільно-правової відповідальності проявляється у двох елементах: визначеній судом санкції та державному примусі до піддавання їй [72, с. 315-317]. Вітчизняний правник, діючий академік Академії правових наук України, Р.А. Майданик, пропонує розглядати цей інститут «як застосування до правопорушника у випадку здійснення протиправних дій або бездіяльності передбачених договором чи законом заходів державного примусу у вигляді додаткових цивільноправових обов'язків майнового характеру (санкцій)» [73, с. 124].

Тобто, передумовою настання цивільно-правової відповідальності розглядається вчинення правопорушення.

До правопорушника застосовуються санкції майнового характеру, що спрямовані на відновлення порушених прав, та полягають у відшкодуванні

збитків, стягненні неустойки чи пені. Цивільно-правова відповідальність має наступні характеристики: майновий характер; стягується на користь потерпілої сторони; має компенсаційну природу, тобто вона спрямована на відновлення майнової стану потерпілого.

Р.О. Стефанчука виділяє такі функції цивільно-правової відповідальності:

- компенсаційну, яка характеризується відновленням стану, що існував до порушення суб'єктивного права, якщо це не можливо – грошового чи іншого відшкодування заподіяної шкоди;
- виховну, що спрямовується на попередження відповідних цивільно-правових порушень у майбутньому, як з боку правопорушника, так і інших учасників цивільних правовідносин;
- стимулюючу, що розкриває позитивний аспект відповідальності та полягає в тому, що встановлення у законодавстві цивільно-правової відповідальності стимулює інших учасників до належної поведінки» [74, с. 634].

Що стосується судової практики в Україні, то згідно з п.12 Постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 04.06.2010 р. «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» суду слід виходити з того, що майнова відповідальність за порушення авторського права і (або) суміжних прав настає за наявності певних, установлених законом, умов: факту протиправної поведінки особи; шкоди, завданої суб'єкту авторського права і (або) суміжних прав; причинно-наслідкового зв'язку між завданою шкодою та протиправною поведінкою особи; вини особи, яка завдала шкоди [75].

Отже, аналізуючи судову практику, варто зазначити, що у справах про порушення авторського права на фотографічні твори найбільш розповсюдженим порушенням авторського права на фотографічні твори в Україні можна назвати неправомірне використання фотографічних творів без

отримання дозволу автора та порушення немайнового права, коли на фотографії не вказується ім'я автора. Розглянуті нами найрозповсюдженіші порушення прав інтелектуальної власності на фотографічні твори є важливим напрямом розвитку українського законодавства.

2.3 Особливості захисту авторського права на фотографічні твори

Через порушення авторського права та суміжних прав у особи, яка є правоволодільцем таких прав, виникає право на захист. При реалізації права на захист заінтересована особа в межах, встановлених законом, самостійно обирає способи, за допомогою яких вона прагне захистити свої порушені права.

З цього приводу О. П. Орлюк вказує, що «предметом захисту є суб'єктивні авторське право і охоронювані законом інтереси. Суб'єктами права на захист є автори творів науки, літератури і мистецтва, а також їх спадкоємці та правонаступники» [76, с. 297].

Серед наукових правових досліджень з приводу форм захисту авторських і суміжних прав, а також аналізуючи вітчизняне законодавство, виділяють юрисдикційну та неюрисдикційну форми.

Юрисдикційна, тобто та яка забезпечується через державні органи, у тому числі судів. Така форма знаходить своє місце у різних сферах – кримінального та цивільного судочинства й провадження у справах про адміністративні правопорушення в сфері авторських і суміжних прав. Неюрисдикційна форма, тобто та, яка охоплюється діями громадян і організацій щодо захисту своїх авторських і суміжних прав, які здійснюються ними самостійно, без звернення до державних або інших компетентних органів».

Порівнюючи обидві форми, найбільш ефективним та дієвим захистом авторських прав на рівні доктринальних досліджень та практичної сфери вважається захист у судовому порядку. Однак, проведене дослідження судової практики за справами щодо порушення авторського права на фотографічні

твори, вказує на необхідність удосконалення такого захисту. Звісно, великого значення на сьогодні набуває реформа процесуального законодавства, внаслідок якої роль судово-експертних досліджень у процесі доведення сторонами своїх позицій істотно зростає, так само як розширено засади її проведення.

Сучасна судова реформа України передбачає також внесення змін до законодавства задля підвищити рівень та ефективності захисту авторських прав. З цього приводу варто згадати Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017 «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності», відповідно до положень якого має бути створений Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Оскільки порушення авторських прав на фотографічні твори займають не останнє місце серед інших порушень прав інтелектуальної власності, при розгляді подібних справ новоствореним судом необхідно буде враховувати усю специфіку фотографічних творів як об'єктів авторського права, а також особливості їх цивільно-правового захисту [77].

Способи захисту авторського права та суміжних прав пов'язані зі здійсненням цивільного судочинства, адже захист прав, свобод та інтересів, зокрема, авторського права і суміжних прав, є метою цивільного судочинства, відповідно до ст. 1 Цивільного процесуального кодексу [78]. У той же час, за своєю юридичною природою будь-який спосіб захисту прав має матеріально-правовий характер, адже закріплені нормами матеріального права та безпосередньо забезпечують захист прав, свобод та інтересів.

Т. О. Родоман. спосіб захисту визначає як закріплені норми закону або договором правомірні дії або бездіяльність (або в сукупності), що спрямовані на попередження, припинення порушення права, а також на його відновлення [79, с. 68].

Щодо захисту авторського права на фотографічні твори, варто зазначити, що він реалізується шляхом застосування відповідних способів захисту.

Статтею 16 Цивільного кодексу України встановлюються загальні способи захисту будь-якого суб'єктивного цивільного права які також можна віднести до способів захисту фотографічних творів, серед них:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Окрім цього також зазначимо норму статті 19 Цивільного кодексу України, щодо застосування самозахисту цивільних прав. Вказується, що особа, яка є правоволодільцем авторських прав на фотографічний твір, має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань [21].

Дане положення регулює одну з видів захисту прав авторів, а саме неюрисдикційну, а також узаконює технічні засоби захисту авторських прав на фотографічні твори.

О.В. Улітіна до основних критеріїв застосування неюрисдикційної форми захисту відносить:

- засоби протидії, які не маю бути заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства;
- способи такого захисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим

порушенням [3, с. 162].

Спеціальні способи захисту прав та інтересів суб'єктів авторського права розміщені у ст. 432 Цивільного кодексу України та ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Цивільним кодексом України передбачаються такі спеціальні способи захисту авторських прав:

- 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;
- 4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;
- 5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення» [21].

Ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначається, що у разі виявлення порушення особа, чії права порушені, має право:

- 1) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення;

- 2) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право чи створюють загрозу їх порушення;
- 3) подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 4) подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права, або виплату компенсацій;
- 5) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;
- б) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
- 7) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права та судові рішення щодо цих порушень;
- 8) вимагати від осіб, які порушують авторське право позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;
- 9) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав [20].

У вітчизняній судовій практиці є справи щодо позовних вимог за відшкодування моральної (немайнової) шкоди за порушення авторського права на фотографічні твори. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 04.06.2010 р. «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» містить уточнення щодо визначення моральної шкоди. Моральна шкода полягає, зокрема: «у приниженні гідності, честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї, а її відшкодування здійснюється грішми, іншим майном або в інший спосіб» [75].

У справах про порушення прав на фотографічні твори вимога про стягнення відшкодування моральної шкоди частіше за все є досить обґрунтованою. При використанні фотографії, що охороняється авторським правом, правопорушники авторських прав змінюють її за допомогою технічних засобів. Такі дії також можуть посягати на честі і гідність або ділову репутацію фотографа.

Звернувшись до рішення Апеляційного суду міста Києва від 12 грудня 2016 року по справі №755/11029/15-ц, щодо відшкодування моральної шкоди вбачаються положення, що наявність порушень прав позивача, що виражаються у використанні його фотографічних творів без дозволу та не зазначенні його авторства, свідчить про наявність певних душевних страждань, які зокрема полягають у порушенні звичайного ритму життя [80].

Виходить, що самого факту порушення авторського права на фотографічний твір достатньою для того, щоб говорити про наявність моральної шкоди. Такий висновок суду відповідає роз'ясненням, які містяться в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної шкоди» від 31 березня 1995 року № 4. Так, п. 3 цієї Постанови дає пояснення, що моральна шкода може полягати, в тому числі, у порушенні права власності, зокрема і права інтелектуальної власності [81].

Відповідно до ст. 22 Цивільного кодексу України особа, чий авторські права було порушено, має право вимагати відшкодування збитків, які їй було завдано. До категорії відшкодування збитків входить відшкодування реальних збитків та упущеної вигоди. Реальними збитками є втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права. Упущеною вигодою є доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене [21].

Пункт 3 постанови Пленуму Вищого Господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» №12 від 17 жовтня 2012 року вказує, що для настання відповідальності за порушення авторського права у вигляді відшкодування шкоди, завданої особі, що має авторське право можливе лише за одночасної наявності чотирьох умов, до яких відносяться: факт протиправної поведінки особи, що порушила право; шкоди, що завдана особі, яка має авторське право; причинно-наслідкового зв'язку між ними, а також вини особи, яка заподіяла шкоду [48].

Положення Закону України «Про авторське прав і суміжні права», а саме стаття 52, надає позивачу можливість замість відшкодування збитків або стягнення доходу отриманого порушником вимагати виплату компенсації. Розмір компенсації, що визначається судом становить від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат [20].

Компенсація являє собою відшкодування певної грошової суми за порушення авторського права особи. Пункт 42 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» № 5 від 04 червня 2010 року [75] вказує, що компенсація підлягає виплаті у разі доведення факту порушення майнових прав суб'єкта авторських прав, а не розміру заподіяних збитків. Тобто у позивача немає необхідності доводити розмір компенсації достатньо наявності доказів вчинення особою порушення.

Заявлення вимоги про компенсації замість відшкодування збитків або стягнення доходу, отриманого порушником, для авторів фотографічні твори, є важливим для захисту їх прав. Вирахувати розмір збитків, обсяг доходу або упущеної вигоди у цьому випадку може бути досить складно, особливо коли правопорушення відбулось з використанням мережі-Інтернет. Якби не існувало можливості вимагати компенсації в суді, потрібно було би доводити розміри відшкодування, і через це захистити свої порушені авторські права було би набагато складніше. А це, в свою чергу, призвело би до ще більшого зниження рівня захисту авторських прав на фотографічні твори в Україні.

Визнання за особою особистих немайнових та (або) майнових авторських прав, що передбачене п. 1 ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України та п. а) ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», є розповсюдженим способом захисту авторських прав, проте в судовій практиці у справах про порушення авторського права на фотографічні твори майже не зустрічається. Це вказує на те, що практики захисту порушених прав на фотографічні твори в судовому порядку в Україні наразі все ще замало.

Можливість припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення, закріплена п. 3 ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України та п. б) ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Варто зазначити, що для застосування такого способу повинно існувати реальне порушення авторського права чи загроза такого порушення в майбутньому. Припинення дій, що порушують авторське право, як спосіб захисту застосовується тоді, коли без дозволу власника авторських прав відбувається відтворення творів, розповсюдження їх примірників, переробка творів та в інших випадках. Застосування цього способу захисту авторського права може бути задіяно як в юрисдикційній, так і в неюрисдикційній формах. «Правоволоділець може звернутися безпосередньо до правопорушника з вимогою припинити вчинення дій, що порушують право чи створюють загрозу їх порушення, а особа, що вчиняє такі дії, може добровільно відмовитися від їх вчинення» [82, с. 48].

Вказаний спосіб захисту найчастіше рекомендують використовувати щодо захисту авторського права на фотографічні твори в соціальних мережах і в мережі Інтернет загалом. Більшість конфліктів у цій галузі вирішуються саме за допомогою наведеного способу захисту прав у неюрисдикційному порядку.

Отже, на сьогодні, судових рішень у справах про порушення авторського права на фотографічні твори, досить мало, однак, дослідження дає підстав вказати, що найбільш ефективним способом захисту авторських прав на фотографічні твори в судовому порядку є компенсація.

РОЗДІЛ 3. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОХОРОНИ ФОТОГРАФІЧНИХ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Не менш важливе значення для дослідження правової охорони фотографічних творів має аналіз світового досвіду з вказаних суспільних відносин, а особливо для визначення позитивного досвіду та застосуванні у процесі удосконалення та правозастосуванні в українському законодавстві з інтелектуальної власності.

Для початку варто звернути увагу на досвід таких країн як США та Великобританія, оскільки вони є першими країнами, які надали правову охорону фотографіям, були Великобританія та США в 80-ті роки XIX століття.

Основним нормативним актом з врегулювання питань інтелектуальної власності в США є Закон про авторське право 1976 р (Copyright Act of 1976). Так, згідно з §102 згаданого акту, охороні підлягають твори оригінального характеру, зафіксовані будь-яким матеріальним носієм, Акт також містить перелік категорій, які віднесено до поняття «твір», а саме:

- 1) твори літератури;
- 2) музичні твори, включно з словами (текстом);
- 3) драматичні твори, включно з музикою;
- 4) пантоміми та хореографічні постановки;
- 5) ілюстрації, графічні твори, скульптури;
- 6) аудіовізуальні твори;
- 7) звукозаписи;
- 8) твори архітектури»

Щодо фотографічних творів, то вони відповідно до § 101 Акту віднесені до графічних творів і охороняються зазначеним законом. Також закон містить окреме тлумачення творів «візуального мистецтва». До даного виду охоронюваних об'єктів законодавством відноситься, зокрема, статичне фотографічне зображення, яке створено в одиничному екземплярі, що підписаний автором, спеціально для виставкових цілей [83].

Аналізуючи дану норму за американським законодавством щодо охорони авторського права, В. Потехіна вказує на те, що твір не може бути лише механічним відтворенням вже існуючого твору, а також не може складатися з кількох слів чи короткої фрази. Якщо твір є компіляцією, важливо, щоб він був оригінальним. Також не менш важливим фактором є необхідність фіксації твору у будь-якій доступній сприйняттю формі, яка може бути сприйнята відтворена або передана безпосередньо, чи за допомогою спеціального обладнання або пристрою. Коротко кажучи, норма вимагає закріплення твору на матеріальному носіїві, з моменту якого і надається авторське право на федеральному рівні [84, с. 40].

Законодавством США також визначені необхідні вимоги, яким повинен відповідати твір для того, аби на нього розповсюджувалася охорона. Так, відповідно до §102(b) Закону про авторське право Сполучених Штатів Америки 1976 р., захист авторських прав на оригінальний авторський твір не поширюється на будь-яку ідею, процедуру, процес, систему, спосіб дії, концепцію, принцип чи відкриття, незалежно від того, в якій формі він описаний, пояснений, проілюстрований або втілений у такій роботі [83].

З аналізу даної норми можна зазначити, що законодавство США окремо виділяє твори, які були створені виключно в якості творів мистецтва. Це можна вважати позитивним кроком на шляху вирішення проблеми встановлення наявності критеріїв умов правової охорони фотографічних творів. Також важливо наголосити на виключній вимозі відтворення твору на матеріальному носіїві.

Щодо змісту виключних прав, якими наділяється автор, то відповідно до § 106 Акту до них відносять наступне:

- 1) відтворювати захищений авторським правом твір у копіях або фонограмах;
- 2) розробляти похідні твори на основі авторського права;

- 3) розповсюджувати копії або звукозаписи твору, який захищено авторським правом, публічно шляхом продажу або іншого переходу права власності, або в оренду чи позику;
- 4) публічне виконання захищеного авторським правом твору (літературного, музичного, драматичного та хореографічного творів, пантоміми та кінофільмів, інших аудіовізуальних творів);
- 5) публічна демонстрація і публічний показ (літературних, музичних, драматичних та хореографічних творів, пантоміми та живописних, графічних чи скульптурних творів, включаючи зображення окремої особи, кінофільму чи іншого аудіовізуального твору,
- б) у разі звукозаписів - публічно виконувати захищені авторським правом роботи за допомогою цифрової передачі звуку [83].

Даний перелік є вичерпним, оскільки іншого не зазначено у нормі-дефініції, у той самий час у статті 15, щодо майнових прав авторів Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначається про невичерпність відповідного переліку [20].

Також не менш важливим питанням, на яке варто звернути увагу є порядок здійснення реєстрації авторських прав на фотографічні твори в США. До 1978 року законодавством закладалась необхідна умова щодо реєстрації авторського права для отримання охорони твору. На сьогодні передбачається добровільна реєстрація авторського права без елементу обов'язковості. Не зважаючи на це, отримання акту реєстрації авторських прав має чимало позитивних моментів та наділяє його певними перевагами:

- якщо твір зареєстрований вже як 5 років дати його опублікування, така реєстрація буде слугувати первісним доказом чинності авторського права на неї в суді;
- якщо реєстрація здійснена протягом 3 місяців після опублікування твору, власник авторського права звільняється від сплати судових витрат або відповідних податків;

- запис про реєстрацію твору вноситься до реєстру творів [85, с. 27].

Також з значеного питання висловлювались автори навчального посібника, І.І.Верба, В.О.Коваль, які вбачають переваги реєстрації авторських прав на твір також у такому:

- захист від неправомірного використання твору;
- можливість стягнення з порушника передбачених законом штрафів та компенсації за незаконне використання зареєстрованого твору (сума більше, ніж для незареєстрованого твору і довести порушення легше).
- здійснення авторського контролю;
- свідоцтва необхідні при продажу прав, укладанні різних контрактів, особливо з іноземними партнерами, при участі в тендерах, отриманні кредиту, внесенні майнових прав до статутного фонду підприємства [86, с. 66].

Позначення авторського права за законодавством США також зазнали подібної вимоги і з 1989 року його вже можна було зазначати за власним бажанням, однак, варто наголосити на його перевагах, серед них:

- елемент захисту шляхом інформування спільноти, що твір охороняється авторським правом, що може попередити потенційне порушення таких прав, тобто, таким чином, усі треті особи попереджені про відповідальність за неправомірне використання творів
- зазначення ініціалів автора та рік першої публікації допомагає ідентифікувати автора для отримання ліцензії.

Якщо творець виявив бажання зареєструвати авторське право на твір, потрібно подати заявку до Офісу з питань авторського права США (U.S. Copyright Office), що складається з заяви (application), яку потрібно заповнити, додаючи до нього сплачений реєстраційний збір та примірник чи копії твору, що передається на зберігання до Офісу. В сертифікаті, що видається, зазначається дата подання всіх необхідних документів як дата реєстрації, тому час, необхідний для розгляду заявки, тут не такий важливий. У даному випадку

строк, протягом якого розглядається заявка, залежить від обсягів матеріалів, що були подані [87].

На нашу думку, законодавчо невизначені строки можуть спровокувати затягування розгляду заявки та отримання свідоцтва авторського права на твір. Аналізуючи українське законодавство можна зазначити, що воно містить відповідні норми щодо зазначених строків. Так, відповідно до Порядку державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756, видача свідоцтва, видача рішення про реєстрацію договору, який стосується права автора на твір, здійснюється Мінекономіки у місячний строк від дати державної реєстрації договору, який стосується права автора на твір [88].

Офіс з питань авторського права США пропонує декілька видів подачі заявки на реєстрацію: он-лайн варіант та реєстрація на папері. Он-лайн реєстрація проводиться за допомогою electronic Copyright Office (eCO) та є найкращим способом реєстрації для літературних творів, аудіовізуальних творів, звукозаписів творів, візуального мистецтва та інших творів. До переваг такого способу реєстрації варто віднести нижчу вартість реєстрації та знано швидший термін розгляду таких заявок, ніж для звичайних «паперових». Електронна заявка розглядається протягом 6-8 місяців, у той час як «паперова» протягом 8 – 10 місяців. Також перевагою он-лайн реєстрації є можливість відстеження усіх етапів проходження заявки а також оплата збору платіжною картою. Реєстрація на папері є дещо складнішою та більш витратною. Адже спочатку потрібно роздрукувати форму, замовивши її по пошті або отримавши у відділені, заповнити її, сплатити внесок та надіслати її до Агентства [87].

З аналізу досвіду США з питання реєстрації та правової охорони авторських прав, увагу привертає можливість он-лайн реєстрації таких прав. На нашу думку такий вид реєстрації є вимогою часу в світі швидкого розвитку цифрових технологій та значно пришвидшить та поліпшить процес реєстрації фотографічних творів.

Що стосується Великобританії, то фотографії захищені авторським правом, як і будь-які інші твори мистецтва, захищені законодавством Великобританії, а саме Законом про авторські права, образи та патенти 1988 р. (Copyright, Designs and Patents Act, 1988) та деякими директивами ЄС, введені в силу в 1989 р.

Стаття 1 Глави 1 цього Акту визначає, що авторським правом охороняються такі твори:

- оригінальні літературні, драматичні музичні та художні твори;
- звукозаписи, кінофільми, радіо- і телетрансляції;
- типографічні оформлення друкованих творів.

Фотографічні твори підпадають під класифікацію «художній твір» (Artistic Work). Загальна сутність цього законодавства полягає у тому, щоб «запобігти несанкціонованому копіюванню матеріальних форм вираження, що представляє результат інтелектуальних підсилювачів людського розуму»... Коротко кажучи, він забезпечує попередження копіювання твору, а не використання інформації, замислу та емоцій, виражених в ньому.

Особливістю даного нормативно-правового акту є те, що він також містить поняття «фотографії» у статті 3 Глави 1, за яким – це запис світла або іншого випромінювання на будь-якому носії, на якому зображення створюється або з якого зображення може бути створено будь-яким способом, і який не є частиною фільму [89].

Авторське право встановлюється з моменту створення зображення - єдине умова - воно повинно бути оригінальним. Це право, попередньо зроблене способом фотографії, відповідно до закону, вступає в силу одразу. Ці права належать фотографу на протязі всього життя і протягом 70 років після смерті, коли вони переходять до спадкоємців. Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання.

Дане положення є дещо спрощеним, оскільки у всіх законах є винятки і з-за деяких директив ЄС, які вступили в силу в 1996 році, продовжуючи період

з 50 до 70 років і, отже, викупили деякі предмети назад на захист авторських прав, відомих як «відроджені» авторське право», а також особливий захист для неєвропейських митців, коли їх захист поширюється на період часу, протягом якого вона охороняється в їх країні походження.

Як і в будь-якому законі, завжди є винятки. Якщо фотограф є найманим робітником, і фотографії зроблені для роботодавця або від імені роботодавця, то авторські права на ці фотографії належать роботодавцю, якщо не підписано угоду про зворотне. До прикладу, робота журналіста газети, журналу або аналогічного видання, авторські права на які розділені. Таки чином, роботодавець зберігає авторські права щодо публікацій в пресі, в той час як для всіх інших цілей авторські права належать фотографу.

Зазначене можна порівняти з вимогою норми українського законодавства, в якому визначається, що виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем [20].

Інший варіант - це коли фотограф підписує угоду, за якою авторські права передаються іншій стороні, наприклад, якщо було доручено робити індивідуальні фотографії або для комерційних цілей компанії, і в рамках завдання відбувається передача фотографій відповідній особі, тоді вони володіють авторськими правами на ці зображення. У всіх інших випадках ви зберігаєте авторські права, якщо було заплачено за вашу діяльність, оплата зазвичай проводиться за час роботи і зазвичай за окрему кількість зображень.

Власник авторських прав на твір має, відповідно до положень Глави 2 Закону про авторські права, образи та патенти 1988 р., виключне право робити наступні дії у Великобританії –

- копіювати твір (див. розділ 17);
- видавати копії твору для публічного користування (див. розділ 18);
- здавання в найм або прокат (to rent or lend) твору (див. Розділ 18А);]

- виконувати, демонструвати або відтворювати твір публічно (див. розділ 19);
- подавати свої твори до загального відома публіки (див. Розділ 20);
- зробити адаптацію твору або виконати будь-що з вищезазначеного стосовно адаптації (див. розділ 21) [89].

На відміну від США, у Великобританії не має органу на державному рівні, який би здійснював реєстрацію авторських прав. Однак існують організації, що можуть зареєструвати авторське право, хоча ця процедура у Великобританії є значно менш розвинутою, ніж у Сполучених Штатах Америки [85, с. 27].

Сервіс з авторського права Великобританії який займається реєстрацією авторських прав на твори, у тому числі на фотографічні є UK Copyright Service. Він пропонує не тільки реєстрацію у Великобританії, але й на міжнародному рівні. Цей сервіс надає можливість зареєструвати не тільки окрему фотографію, але й цілі добірки, колекції фотографій, які реєструються, по суті, як один твір, і тому грошовий збір також вноситься як за реєстрацію одного твору, що є економічно вигідним для авторів.

Сервіс надає можливість провести реєстрацію як он-лайн, так і за допомогою пошти, називаючи онлайн-реєстрацію найшвидшою і найшвидшою серед способів. Під час такої реєстрації буде запропоновано завантажити всі файли, які автор бажає захистити. Після здійснення платежу завантажені файли запечатуються як доказ того вмісту, яке існувало на той момент.

Проаналізувавши правову охорону авторських прав в Великобританії, варто наголосити на тому, що ступінь захисту таких прав є значно нижчим, аніж у США через менш розвинуту систему захисту та правої охорони авторських прав.

Досліджуючи європейську модель правової охорони авторських прав на фотографічні твори, для початку варто згадати Францію, де у 1992 р. все

патентне законодавство було об'єднано в Кодекс законів про інтелектуальну власність (Code de la propriété intellectuelle), який охоплює авторські й суміжні права та промислову власність (винаходи, промислові зразки, товарні знаки та ін.).

Так, відповідно до статті L112-2 фотографічні роботи та твори, виготовлені із використанням технік, подібних до фотографії у контексті кодексу розуміються як «розумові твори».

За французьким законодавством правовій охороні підлягають фотографії, які містять риси або художнього твору або документу. Французький законодавець розглядає фотографію як твір розуму, інтелекту. Навіть через досить низьку вимогу щодо «оригінальності твору» передбачається, що не підпадають під правову охорону фотографії, в яких не вбачається індивідуальності фотографа, наприклад, фотографії, в яких вклад фотографа полягає лише у натисканні спускової кнопки затвору фотоапарату (фотографії на документи) [90].

Загалом французька система захисту прав на інтелектуальну власність вважається добре організованою для реалізації індивідуальної діяльності.

Цікавим є підхід німецького законодавства до правової охорони фотографічних творів. Відповідно до Закону про авторське право (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte), фотографії, які згадуються як фотографічні твори у Розділі 2 вказаного закону, захищені авторським правом. Ці роботи характеризуються своїм особистим інтелектуальним творінням та досягають певного рівня дизайну завдяки креативності та індивідуальності [25].

Так, у Німеччині відповідно до закону про авторське право розрізняють дві групи фотографій, що мають правову охорону:

- фотографічні твори;
- звичайні фотографії.

Відповідно до закону про авторське право цієї країни, різниця полягає у відповідності фотографії критерію оригінальності і як наслідок тривалості строку охорони фотографії після смерті автора. Фотографічні твори охороняються впродовж 70 років після смерті автора, а звичайні фотографії – 50 років після смерті автора [15, с. 6]

Підсумовуючи вищезазначене дослідження досвіду деяких іноземних країн у сфері правового захисту авторських прав на фотографічні твори, вказує на те, що питання охорони фотографічних творів авторським правом викликає багато питань. Беручи до уваги досвід таких іноземних країн, як США та Великобританія, ми вважаємо позитивним досвідом запровадження он-лайн реєстрації авторських прав, що спростить процедуру отримання офіційного документа про реєстрацію та є значно дешевшим.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження історії розвитку фотографії можна зробити узагальнення, що фотографія на вітчизняних землях від першої половини XIX ст. пройшла самостійний шлях становлення, розвиваючись та удосконалюючись прискореними темпами, та наприкінці XIX – на початку XX ст. досягла великих здобутків.

Розпочинаючи з моменту винайдення фотографії, появи її на території України та зародженню її правової охорони пройшло досить багато часу. Охорона прав фотографічних творів на початковому етапі була не досить ефективною, через що виникало багато скарг. З часом правовий захист авторів фотографічних творів ставав більш дієвим, але досі має багато не вирішених питань які потребують скорішого вирішення. Під правовою охороною інтелектуальної власності варто розуміти владно-управлінську діяльність спрямовану на запобігання порушенням прав інтелектуальної власності шляхом прийняття нормативно-правових, регуляторних актів уповноваженими органами.

Фотографії, які створюються без елемента творчості, тобто не підлягають авторсько-правовій охороні відповідно до діючих на сьогодні норм права, мають захищатися нормативно-правовим актами, які гарантують конституційні права та свободи людини. У подальшому необхідним є законодавчо визначена класифікація видів фотографій в залежності від творчого елемента який використовується для їх створення, як успішний досвід зарубіжних країн.

Через відсутність чіткого доктринального та законодавчого визначення ряду основоположних понять у сфері авторського права на фотографічний твори виникає науковий, практичний інтерес до національного законодавства, що визначають зміст охорони прав на фотографічні твори.

Автор або співавтори фотографії — це первинні суб'єкти авторських правовідносин, їм відповідно до закону належать усі виключні особисті майнові та немайнові права. Необхідно усунути колізію щодо визнання

виключного майнового права, шляхом внесення відповідні зміни до статті 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та закріпити норму, аналогічну тій, що міститься у Цивільному кодексі України, що однозначно передбачить, те, що майнові права належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

Договірні зобов'язання, щодо розпорядження авторськими правами на фотографічні твори, є значущим питанням, тим паче в контексті застосування теоретичних доробок у практичній діяльності. Класифікація договорів у сфері розпорядження правами на фотографічні твори а також їх особливості є важливим елементом для вивчення таких договорів. За предметом договору авторські договори на фотографічні твори поділяються на: договори з готовим твором; договори на замовлення створення твору.

Сьогодні в Україні через халатне ставлення до авторських прав, значна кількість людей щодня порушують авторські права на фотографічні твори, навіть не знаючи про це, чи не підозрюючи як цьому запобігти.

Для настання відповідальності за порушення авторських прав на фотографічний твір суду необхідно встановити факт протиправної поведінки відповідача, що завдала шкоду позивачу, а тим паче факт вини відповідача. Найбільш поширеним порушенням авторського права на фотографічні твори є неправомірне використання фотографічних творів без отримання дозволу автора та порушення немайнового права, коли на фотографії не вказується ім'я автора.

Українське законодавство у сфері захисту прав інтелектуальної власності має багато недоліків, що потребує вирішення з питання авторських та суміжних прав, у вигляді посилення режиму правової охорони та посилення відповідальності за порушення виключних прав на об'єкти авторського права, у тому числі фотографічних творів. Дана проблема потребує комплексного вирішення, не тільки в посиленні відповідальності а і в відповідному механізмі його застосування.

Для забезпечення ефективного захисту авторських прав на фотографічні твори не аби яке значення має його відповідна реєстрація. Особливим є те, що реєстрація авторського права на фотографічні твори не є обов'язковою, через те що охорона авторських прав на фотографії як об'єкти авторського права не вимагає ніяких формальностей, і не залежить від їх цінності, призначення. Тобто, буде достатнім розміщення на знімку інформації про автора, до прикладу, наступним чином «© Ім'я-Прізвище Автора, рік першого опублікування.

З аналізу правових режимів охорони фотографічних творів зарубіжних країн значної уваги потребує можливість он-лайн реєстрації авторських прав в США та Великобританії. На нашу думку такий вид реєстрації є вимогою часу в світі швидкого розвитку цифрових технологій, значно пришвидшить та поліпшить процес реєстрації фотографічних творів, та, не менш важливо для української інтеграції, відповідає європейській реформі авторського права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базен А. Что такое кино? Москва: Искусство, 1972. 373 с.
2. Михайличенко О. В. Історія науки і техніки : навч. посіб. Суми : СумДПУ, 2013. 346 с.
3. Улітіна О. В. Правова охорона та захист авторського права на фотографічні твори: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2018. 226 с.
4. Бондаренко С. Д. Зміна напрямків та методів у візуальному мистецтві у зв'язку з науково-технічним прогресом. *Українська академія мистецтв. Дослідницькі та науково-методичні праці*. Вип.13. Київ: ДІА, 2006. С. 230-237.
5. Художня культура. 9 клас: Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Літера ЛТД, 2009. 160 с.
6. Введенський О. Історія львівської фотографії. *Поступ*. 2004. 17 травня. URL: <https://portal.lviv.ua/uncategorized/2004/05/17/122648>
7. Міщенко М. М. Сучасне фотомистецтво України: Соціальний досвід та нові художні рішення. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»* : зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків : НТУ «ХПІ». 2014. № 37 (1080). С. 27-33.
8. Федотова О.О. Становлення та розвиток фотографії на українських землях у дорядянський період. The 7-th International scientific and practical conference «*Topical issues of the development of modern science*» (March 11-13, 2020) Publishing House «ACCENT», Sofia, Bulgaria. 2020. С. 437-439
9. Золота Л. В. Форми адміністративно-правової охорони права інтелектуальної власності у сфері наукової діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 4 (25). Том 2. С. 68–73.
10. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти [текст] навч. посіб. / Є.І. Ходаківський, В.П. Яковчук, І.Л. Литвинчук – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 276 с.

11. Вавженчук С. Я. Співвідношення понять "захист" та "охорона" трудових прав в чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. № 1. С. 45-49.
12. Запорожець І. Г. Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2007. № 10. С. 45-50.
13. Мельник О.В. Проблемні питання стосовно захисту права інтелектуальної власності. *Митна справа*. 2003. № 1. С. 110-115.
14. Кузнецова Ю.В. Актуальні питання правової охорони та правового захисту об'єктів права інтелектуальної власності в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. Серія: Економічні науки. 2018. Вип. 35. С. 84-90.
15. Штефан О. Фотографічний твір як специфічний об'єкт охорони авторським правом. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2007. №3. С. 3–9.
16. История информационной политики в России. Закон об авторском праве 1911 г. URL: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main?textid=1958&level1=main&level2=articles>.
17. Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про введення в дію основ авторського права в повній редакції» від 16.05.1928 року // Сбор. зак. СССР. 1928. № 28. Ст. 246.
18. Афанасьєва К. О. Охорона прав на фотографічні твори: історична ретроспектива. *Інтелектуальна власність*. 2006. №11. С. 12–14.
19. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 09.09.1886 р.: Паризький Акт від 24.07.1971 р., змінений 02.10.1979 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_051
20. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 N 3793-XI // ВВР України, 1993р., №13, ст. 64 .
21. Цивільний кодекс України: кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* від 16.01.2003 № 435-IV. Ст. 308, 441.

22. Bert P. Krages Legal Handbook for Photographers: The Rights and Liabilities of Making and Selling Images. Amherst Media, Incorporated, 2017. 128 p.
23. Мазуренко С. В. Авторське право на фотографії. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 42. С. 12 – 19.
24. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст. 141.
25. Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte Erlassen am 9. September 1965 URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html
26. The copyright on photo. URL: <https://www.ufficiobrevetti.it/en/copyright/photographs-copyright/>
27. International Property Rights Index 2019. URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/>
28. Основи інтелектуальної власності: наук.-метод. вид-ня, за ред. Г. Якіменко. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. 578 с.
29. Еннан Р. Загальні засади правового регулювання інтелектуальної, творчої діяльності. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2015. №6. С. 10-23
30. Council Directive 93/98/EEC of 29 October 1993 harmonizing the term of protection of copyright and certain related rights. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31993L0098>
31. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights (codified version) URL : http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=181683
32. Stealing Accusation Uncovers Incredible Coincidence. URL : <https://fstoppers.com/originals/stealing-accusation-uncovers-incrediblecoincidence-230273>
33. Остапчук В. Загальні питання авторського права і суміжних прав. Науково-практичний журнал «Інтелектуальна власність», 2003 р., № 2

34. Про внесення змін до деяких законів України щодо авторського права і суміжних прав: Проект Закону України від 17.02.2009 № 4073. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34497
35. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав: проект Закону України № 6523 від 15.06.2010. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=37985
36. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав: проект Закону України № 7539 від 01.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63399
37. Інтелектуальна власність: словник-довідник / За заг. ред. О.Д. Святоцького та ін. Київ: Вид. дім «ІнЮре», 2000. Т. 1. 272 с.
38. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / За ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
39. Ситцевий В. Авторське право на фотографії. Інтелектуальна власність. 2000. № 6–7.
40. Кузнєцова Н., Кохановська О. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. 2011. № 3. С. 21–29.
41. Омельчук К. До питання про авторські права на фотографії. *Право України*. 2003. № 4. С. 75–79.
42. Улітіна О. Співавторство при створенні фотографічного твору. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2017. № 6. С. 44–50.
43. Кирилюк А. В. Учасники процесу створення фотографії // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матер. Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Гельветика, 2017. С. 606–609.
44. Басай О. В. Класифікація майнових прав у сфері авторського права. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 89 – 91.

45. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року, № 995_770 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text
46. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18.01.2003 № 72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text>
47. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 15.05.2018 № 2415-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2018. № 32. ст.242.
48. Рішення Подільського районного суду міста Києва від 06 червня 2016 року по справі № 758/8756/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58708273>
49. Постанова Кабінету Міністрів України «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір» від 27.12.2001р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF#Text>
50. Улітіна О.В. Особливості реєстрації фотографічних творів // Інтелектуальна власність в Україні: погляд з XXI ст. : Збірник наукових праць за матеріалами IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 – 13 жовтня 2016р.) / За заг. ред. О. В. Черевка, О. П. Орлюк. Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2016. С. 107 – 112.
51. Гражданское право: учебник; в 3-х т. Т. 3. 4-е изд., перераб.и доп. / Под. ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. Москва: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2005. 784с..
52. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1997, № 32, ст.206
53. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І.М. та ін. Київ: К.І.С., 2018 р. 424 с.

- 54.Кетрарь А.А. Умови авторських договорів. Часопис цивілістики, 2015. № 19. С. 217-221.
- 55.Рахматулина Р.Ш. Договор в авторском праве с участием иностранных лиц. Москва.: ЮРКОМПАНИ, 2011. 178 с.
- 56.Новицкий И.Б. Советское гражданское право. Москва.: Госюриздат, 1950. 327 с.
- 57.Улітіна О. В. Особливості договорів, що стосуються передачі прав на фотографічні твори. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні*: Матеріали міжнародної науково практичної конференції (м. Одеса, Україна, 15 – 16 травня 2015 р.) Одеса: ГО "Причорноморська фундація права", 2015. С. 59 – 60.
- 58.Рекомендації щодо застосування вільних публічних ліцензій на використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=805c49ed-9f0d-4cb2-b7c4-8befb54c8b6f&title=RekomendatsiiSchodoZastosuvanniaVilnikhPublichnikhLitsenziiNaVikoristanniaObktivAvtorskogoPravaISumizhnikhPrav>
- 59.Улітіна О. В. Правовий режим охорони фотографічних творів в цифровому середовищі. Правове регулювання інформаційних відносин та сфери інтелектуальної власності в умовах кіберцивілізації: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 26.03.2015); упорядн.: В. М. Фурашев, В.М. Поперечнюк. К.: НДІП НАПрН України, НТУУ «КП», 2015. С.119 – 121.
- 60.Що таке Creative Commons. URL: <http://creativecommons.org.ua/about-creativecommons>
- 61.Commission staff working document. Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries. Brussels, 8.1.2020. URL: rade.ec.europa.eu/doclib/docs/2020/january/tradoc_158561.pdf

62. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 512 с.
63. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва від 13 червня 2017 р. По справі № 752/7762/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69447961>
64. Братковский К. С. Авторское право на фотографию. URL: http://www.intellaw.org.ua/copyright_pfoto.pdf.
65. Роїк Т. А. Захист цифрової фотографії за допомогою цифрових водяних знаків. Технологія і техніка друкарства. 2011. Вип. 3. С. 49 – 54.
66. Постанова Пленуму вищого господарського суду України №12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17 жовтня 2012 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>
67. F.A.Q. Copyright Facebook. URL: <https://www.facebook.com/help/249141925204375/>
68. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 3 жовтня 2017 р. по справі №761/35397/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/69285332>
69. Дорожко Г., Кіф'юк Є. Питання охорони та захисту цифрових фотографічних творів. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. №4. С. 25 – 28.
70. Косова В., Тригуб О. Особливості охорони фотографічних творів // IX Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Конституція – основа розвитку національного законодавства». URL: <http://conference.nuos.edu.ua/catalog//lectureDetail?conferenceId=19965&lectureId=20493>
71. История информационной политики в России. Закон об авторском праве 1911 г. URL: <http://www.relga.ru/Environ/WebObjects/tguwww.woa/wa/Main?textid=1958&level1=main&level2=articles>.

72. Иоффе О.С. Вопросы теории права. Москва : Госюриздат, 1961. 381 с.
73. Майданик Р.А. Цивільно-правова відповідальність. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / ред. Ю.В. Баулін. Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. С. 86-147.
74. Цивільне право: навчальний посібник / за заг. ред. Р.О. Стефанчука. Київ: Наукова думка, 2004. 756 с.
75. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Верховного суду України від 04.06.2010 № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>
76. Право інтелектуальної власності: акад. курс: підруч. для студ. Вищих навч. закладів / за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
77. Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності від 29.09.2017 № 299/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017#Text>
78. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40 – 41, 42. Ст. 492.
79. Родоман Т. О. До питання способів захисту цивільних права та інтересів у контексті положень ст.16 Цивільного кодексу України. *Судова апеляція*, № 4 (41), 2015. С. 65-70.
80. Рішення Апеляційного суду міста Києва від 12 грудня 2016 р. по справі № 755/11029/15-Ц // Єдиний державний реєстр судових рішень: URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63702006>.
81. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» № 4 від 31.03.95 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
82. Штефан А. Цивільно-правові способи захисту авторського права і суміжних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 2. С. 41 – 51.

83. Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/us/us352en.pdf>
84. Потехіна В. Охорона авторського права у Сполучених Штатах Америки. Інтелектуальна власність. 2004. № 2. С. 39 – 45.
85. Улітіна О. Проблематика реєстрації фотографічних творів в умовах цифрового середовища: Україна, США та Великобританія. Теорія і практика інтелектуальної власності, 2015. № 2. С. 24-30.
86. Верба І.І. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник / І.І.Верба, В.О.Коваль; за ред. С.В. Чікін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: НТУУ «КПІ», 2013. 262 с.: 23 іл.
87. Registering a Copyright with the U.S. Copyright Office. URL : <http://www.copyright.gov/fls/sl35.pdf>
88. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2001 р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF#Text>
89. Copyright, Designs and Patents Act 1988. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents>
90. Code de la propriété intellectuelle (Last modified on August 02, 2020). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414